

החולי רוחנית

יושם הכל ותוקד אש תחתיו אש י
ופח שלא תבכה הייראה והייחוד ו
זהבחינה והעיצה הטובה. ותערב ה
הכל במימי התורה התמימה ומי
ומשפטים הישריי ומן הכל תעשה
משקה טוב ותתניהו כבוס הצניעות
עם יין התשובה והיירוי ; ומזה
המשקה תשתח תמיד בשוכבך וב
ובקומך ובלכתך בדרך ולעת האוכל
ויועיל לך מאד ויטהר גות וינקיהו
מכל ליחה רעה ומכל דאבון וחולי
הנפש. ידעתי כי תבת המצא מנוחה
באילו כללי הרפואה שפירשתי לך.
ענה ואמר לי. הנה הרבת הרופנה ר
רבות עד מאד והנה כולם תולכות
אל מסום אחר. ענית לי. דע כי זה
סוד גדול ברפואות הוא כי כמר ש
שיש כמה תחלואים מקריי לאיס זה
קשה ומשונה מזה בן רפואות הצ
הצריבות לחולי הלז אשר מזה באים
חולי רביי בן עיסר רפואתו אחר ;

תרופת

והחנינה והגמול הטוב לראוי ולב
חטוב והנדיבות ועין הטוב על ח
חבירך ורוח נמוכה והצניעות ות
והשתיקה. ומהורעים זרע האמת
והצדק והשכל והחסד המצוקי מבל
מבקת רובל מֵאָ בַר בְּבַר והשחקם
יפה במכתש השפלות והכושת עם
עמוריה שבעת ; והניפם בַּג נפות
בנפות החכמה והמחילה והזריזות
העשויי' מבגרי הפרישות והסלסול
והתכונה הטובה והשימים בפרור ה
הפאר היקר והתפארת והכבוד ; ו
ואהב השימים במשמרת החבת וה
והחשק והתאונה והבטחון כאל לרי
סיפורו ; ותשים בו מן הרבש ה
המסוצת מבלי קצת וחרון ויהיה בו
הגבורה להחזיקו מאהבת השם ב
בתפילות והוראות והחינות וההילוי
ותשים הכל לבשל בתקונו בראוי ל
לכל אדם והורח חסיר שהו' גות האדם

החול-בנות

דען אלי ויאמר זאת התנהגה טובת
ומיושרת ונקלה כי אשמור עצמו
מבל אלה הרברים היטב היטב - כי
רצוני לתרפא עם עזרת העוזר האמת
בן יעשה / אמרתי לו תואר רפואתך
אלה הם. קח שורשי האמונה טהור
שהם יג עיקרי הדת מבל אחר א
אגודה. ורמח מצות עשה כנגד כל
אחר מאברייך ומעץ הרעת החבמה
והתבונה ומהעלים עלי האמונה ה
האמתית העליונה הזכה והטהורה.
ומגרעיני מוסר הטוב ותקון המדות
מבל אחר שתי אגודות : ומעלה
לשון רבה והסבל וכיבוד חבמים ו
ומהסברות פנים לקרובים ולבעלי
הפרישות בר כבוד מא אוקיא. ומ
ומהפרישים פרחי הענות והתמימות
והיושר וחור אות האמת והחמתנת
והחסהפקות והתקוה באל יתעלה.
ומהפירות פירות הצדקה והחמלח

הרופת

וממריבה: שנית הזהר מרבילות ו
וממשלות מרנים בין אחים ורעים.
ומהפיה בזבי ומגבהות הלב ומרכר
גדולות ומראות בני אדם: שלושי
מתעצלת. וחתענוג וזה רומה אל ת
חשינה המזקת לאדם בעת שישן ו
יותר מהראוי. וממחשבות און וע
ועמל: רביעית מרגלים ממהרים
לרוץ לרעה ומחמס ועול: חמישי
מהקנאה והתארה והחימור: ששית
מהכעס והרגזנות והתפעלות. אלת
חם ששה הרברים המצויים בבני א
אדם באינם יראי ה'. ואינם נרתנים
ללבם לשוב אליו בלבנם ועל בן א
צריך כל אדם להזהר מהם. וגם מ
מצות עשה ומצות לא העשה ת
השמר כל ימיוך ער עולם ואם תרא
שהובל לעמור בזאת הנהגת אבאר
לך גם רפואתך וירעהי כי בזאת ת
זרפא מהולייך וממבאובך השקט.

חרופה

גַּלְלִי בִּי לֹא חֲבִירִי מִחֲלוּתִי ; וְאַתָּה
אֲרוּנִי בְּאֵמֶת בָּאת עִד תְּכוּנֹתַי וְיִ
וַיִּרְעַת לְחֵבִיר הוֹלִי וְדֹאבֹנִי בְּעִבּוֹה
אֲשִׁמּוֹתַי כֹּאֲשֶׁר לֹא יָדַעְתִּי לְמִצָּא א
אֲרֹךְ לְמַחֲלָתִי . וְעַתָּה אַתָּה בְּרוּךְ הוּ
מִתֵּר הַרְּוִפְתִּיךְ בְּרִי שְׂאֲרָפָא מֵאֵלֶּה
הַתְּחִלּוֹתַי וְעָלִי לְחֲרֻבוֹת שְׂבוּר .
אֲמַרְתִּי לוֹ חֲסַבְתָּ וְשָׁמַעַ בִּי שׁוֹרֵשׁ
הַרְּפֹאֶה חִיָּה הִנְחַגְתָּ טוֹבָה וְהִרְחַסְתָּ
הַדְּבָרִים הַמְּזִיקִי . וְאַחֲרַי שֶׁתְּבִין אֶת
זֹאת תוֹעִיל לְךָ אֶת עֲוִינֵי הַרְּפֹאֶה כ
בְּגוֹן הַמְּשַׁקֵּה מִטֵּהַר הַגּוֹת וּמִרְקָהִי
הַמְּחַזִּיקֵי הַגּוֹת וְהַמְּיִיֶּשֶׁרֵי לֵב הָאָרֶם
לְמַעַן יַעֲמוּר בְּבִרְיָאוֹתָו כֹּל זְמַן ש
שִׁיתְּנַחֵג אֲרֶם וְיִתְמִיד בְּרוּךְ הַהִנְחַגְתָּ
הַנְּבוּנָה . עֲנֵה וְאֵלַי יָדַעְתִּי אֲרוּנִי בִּי
בֶן צְרִיר לְבַל חוֹלָה לְפִי מַח שְׂאֲמַרְתָּ .
גַּא אֲרוּנִי כֹאֲר לִי הִנְחַגְתָּךְ וְאַחַר כ
כְּתוּב הַרְּוִפְתָּךְ ; אֲמִי לוֹ . הִנְחַגְתָּךְ חִיָּה
זֹאת . בְּתַחֲלִילָה הִזְהֵר בְּשִׁנְאוֹת הַיָּגוֹם וּפ

הרופת החולי רוחנית.

הרופא. בא אלי חולי אחד

אמר

חלה חולי גדול מחולי ה
הנפש. ואמר לי. הן ארובת למחלתי

ונקבה שכרך עלי ואתנה ; אמרתי

לו. הואל נא ולין זייטב לבך ובבקר

אראח לאור השכל ובמראה הבחינה

אדע מוצאך ומובאיך ועיקר שורש

מחלתך ואהב לפי מחלתך אסרר לך

הרופתך ; ויואל האיש וילן פה ה

הליל. ויהי בבקר ואראה וחנה הוא

עצל. ובמראה הבחינה הבחנתי בע

בענין טבעו וחנה בולו חנת ומרע

מלא מרמות וחובות ורוע מחשבו

לבו ושבע בשרירות לבו הרע ;

וכיארתי לו כל מחלותיו לפי מה ש

שראיתי מענינו ; וישמח האיש

מאד כי חברתי מחלתו ובארתי ע

ענינו ; ויאמר. ברוך השם אשר

הנחני בדרך אמת כי כמה שנים ע

עמדתי ביד רופאים ולא הועילוני

ודאחר שיהיה אותו בגדת ישראלנו ל
 לישראל לפני יום המשפט והרי יום
 ה' הגדול והנורא והוא יזהיר האבות
 והבנים יחדיו לשוב ככל לב אל ה'
 והשבים ינצלו מיום המשפט וזהו
 שאמר . וחשוב לב אבות על בנים
 כמו עם בנים . וכן לב בנים על א'
 אבותם כמו עם אבותם . כלו האבות
 והבנים יחדיו . פן אבא והכיתי .
 לפיכך יזהרם הוא כרי שיחיו בעלי
 השובה ליום הבא כרי שלא יבה ה'
 הארץ בלה ותהיה חרם אשר לא יז'
 יזהרו בהזחרתו יכלו ויסופו . כמ'
 במדבר העמים . או ליום המשפט
 בארץ ישראל . והנזחרים יזהירו ב'
 כזהר חרסיע ומצריקי הרבים
 בבוכים לעולם ועד ;

תם ונשלם ספר מלאכי הנביא .
 תחלה לאלהים

מלאבי עם פירוש

יחיו מרמס רגלי הצדיקים ; ביום
אשר אני עושה . ביום המשפט ש
שאני שופטם לבליון . ואמר אפר ר
דרך משל לפי שהיום הבא ישרות
אותם ; זכרו תורת משה עברי .
אמר ער שלא יבא יום המשפט זכ
זכרו בכל דור ודור תורת משה ע
עברי לעשות בכל חבתוב בה ;
אשר צויתי אותי בחורב . כמו ש
שצויתי בחורב . לא כדברי האומרי
בי לזמן נתנה כמשמעה ובא המ
המפרש ופירש רוחנית וזה הפסוק
השובה להם ; הנה אנבי שולח לכם .
אֶפְי שאני מזהירכם על תורת מ
משה בכל דור ודור את על פי כן ל
לטובתכם אשלח לכם את אליהו הנ
הנביא . והטעם שישיב גשמתו ש
שעלתה לשמים אל גות נברא בגופו
הראשון כי גופו הראשון שב אל ה
הארץ בעלותו כל יסוד אל יסודו .

ר' דוד קמחי

הוא מסוס שמבניסין שם העגלים
לפטום ; ורזל פירשו הפסוק
במשמעו על השמש שאמרו . א
אמר ריש לקיש אין גיחנם לעתיד
לבא אלא הקדוש ברוך הוא מוציא
המה מגרתיקה צריקי ומתרפין בת
שנא וזרחה לבם יראי שמי שמש
צדקה ומרפא בנופיה . ורשעים ג
גדונים בת שני חנה יום בא בוער ב
בתנור והיו כל זרים וכל עושי ר
רשעה קש ; ועסותם . ענין הדריסי
ותבתישה . ומזה נקרא עסיס המ
המשקה היוצא על ידי בתישה וס
וסחיטה . אמר בזמן הזה הרשעים
מושלים בכם אבל בזמן החוא ת
הרמסו איתם החת בפות רגליכם . ר
ואח על פי שאמ' בי היום הבא ילהט
אתם לא יהיה ביום אחד בלונם א
אלא הולכים ובלים ויהיו בלום ל
לזמן מועט וכל זמן שיהיו קימים

מלאכי עם פירוש

באש יחיו שיכלו מהרה ; ולהט.
כמו והלהט מוסרי הרים ; שרש
וענת. בתרגומו בר ובר בר. כי הבן
הראשון כמו שרש והנולד ממנו
כמו ענת ; וזרחה לכם יראי שמי.
הנה הרשעים יבלה היום הבא ול
וליראי ה' יזרח אותו היום שמש צ
צדקה. כלומר שינצלו מכל רע וי
וישמחו בלב טוב. וטעם בנזופיה
כי השמש יפרוש אורו על הארץ.
וכמו בנפים ברושות זריחתו ;
ויצאתם ופשתם. בבל אשר תצאו
הפרו ותרבו בעגלי מרבק שגדלים
בשומן ובשר ; ופשתם. ענין זבוי
וכן כי תפושו בעגלה דשא. ופשו
פרשיו. והוא בשקל וקמתם אלא
שזה בחירק והיה ראוי בתשלומי
ויפישתם בשקל וירישתם אותה ב
בחירק ובנפול עין הפעל הוטלה ת
תנועתה על פא הפעל ; ומרבק.

ר' דוד קמחי

בני תהיה תהיה פלא פוער פתגור ויהי
כל זדים וכל עשה רשעה קש ולהט
אתם תהיה תפא אמר יהיה אבאית
אשר לא ישוב להם שרש וענת :
ונחה להם יראי שמי שמש אבאית
ומרפא פנוסיה ויראיהם ופשהם בע
פעלגי מרפא : ועסותם רשעים
מי יהי אפר תחת כפית ואליהם
תהיה אשר אני עשה אמר יהיה אב
אבאית : זכרה תורה משה עבדי
אשר צויתי אותו כחבר על כל ישי
ישראל הקים ומשפטים : תהיה
אבתי שלח להם את אליה תפנה לפני
בא יום יהיה הגדול והגדול :
תהיה לה אבות על פנים וכל פנים
על אבותם פן אבתי ותפתי את הא
תפתי תהיה :
מי תהיה יום המשפט המשיל אותו
לאש בועה כמו שאמי למעלה מי
הוא באש מזהה : קש. כמו קש

מלאכי עם פירוש

אשם וחושבי שמו. שאמר שמור
לחם עד עולם. ופני חושבי שמו ש
שהושבים תמיד ברובי ה' ובידיעת
אלהותו כי שמו הוא והוא שמו.
וכתב ה'א אבן עזרא ז"ל כי יראי השן
הם הצריסים. וחושבי שמו הם חב
חבמי לב יורעי סוד השם הנכבד
ותגורא ; והיו לי יראי הרור הזח
שיחיו בתחיית המהים ויראי הרור
החוא גם כן ; ליום אשר אני עשה.
ליום המשפט שאני עושה דין ב
ברשעיו הם יהיו לי סגולה וחמלתי
עליהם שלא ישיגם הרעה המבלה ה
הרשעים ; העובר אותה. האב חומל
על כל בניו כמו שאמר ברחם אב
על בניו. אבל יותר חומל על ה
העובר אותה ; ושבתם. אז יבחן
מה בין צדיק לרשע ולא יאמרו ע
עוד כל עושי רע טוב בעיני השם
שוא עבוד אלהים ;

ד' דויד קמחי

ליום אשר אני עשה סגלה וְחמלתי
עליהם באשר וְחמל איש על בנו ה
העבר אותי : וְשבתם וראיתם בין
צדיק לרשע בין עבר אל הים לאשר
לא עברו :

או נדברו יראי ה'. כי המאמר ההוא
הוא מאמר אנשי שלא יבינו דרכי
ה' ומשפטיו. ובשישמעו יראי ה'
הדברים מהאנשים האלה הנופרים
בהשגחת האל בההתוונים נדברו הם
איש אל דעהו ומרבים בדברים ה
האלה ויושאים ונותנים בהם עד ש
שומצאו בשבלם כי כל דרכיו מ
משפט אל אמונה ואין עיל :

ויקשב ה'. חאל יתו הקשיב דבריהם
ויתן להם שברם בזה : ויכתב ספר
זכרון לפניו. דרך משל בלשון בני
אדם שכותביו המלכו ספר הזכרונות
כי אין שכחת לפניו יהבור. וכן כל
הנמצא בתוב בספר : והנה יראי

מלאכי עם פירוש

ברכה עד בלי די. פי אֵאָזל עד שלא
יספיקו לבם בליט ואוצרות / טרת.
בתרגומו פרוס. והי עד בלי די עד
דתימרון מִסַּת / וגערת. באובל. ב
בארבה האובל את התבואה / ולא
השבל לבם הגפן. הגפן לא השבל פ
פריה / ואשרו. יאמרו אשריכם. ת
תמורת שאתם חרפה בגוים מפני ה
הרעב על המארה שאתם נארים /

ארץ הפץ. שתבואתה מרובה /
הזקו. שב להוביחם על מח שהיו א
אומרים כי אין דין ואין דין / מה
גברנו. שב הפעל פשול לרוב ה
התמית חרבור. וכן הגוררים בר /
אצרתם. מבואר הוא / ועתה. גם כן
מבואר הוא /

או נקברו יקאי יתנה איש אל רעהו
ניקשב יתנה וישלע ויפתה ספר /
זכרון לפניו ליקאי יתנה ולהשבי
שמו / נתנו לי אומר יתנה צבאות

ד' דויד קמחי

עֲשֵׂי רְשָׁעָה גַם בְּחַנּוּ אֶל הַיָּם וַיִּמְלֹטוּ

במארה. אתם נארו' מפני העבירות
שזכר למעלה כמו שאמר וגם א
ארותיה. ושוך אתם מוסיפני עון על
עון ואתם קובעים אותי ממה ש
שתאספו שלא התנו ממונו הרומה
ומעשרות. והאמרו הוא גוזל אותנו
המטר ושולח מארה כתבואת ואנו
נתן לו התרומה והמעשרות : הגוי
בלו. יראה כי העבירות הנזכרות למ
למעלה לא היו שוים בהם בלם אבל
בדבר המעשר והתרומה היו שוים
בלם לפיכך אמר הגוי בלו. הביאר.

ויהי טרה בביתי. ללוים ולכהנים ה
העובדים לפני. ומתוך כך תשובו
מן העבירות הנזכרות. ואם לא
אפרע מכם בפורענות אחרת. אבל
אם תביאו התרומה והמעשרות כ
כראוי אמשיר עליכם ואריק לכם ב

מלאכי עם פירוש

המעשר והתרומה. היסבע קובעים
סבענוך. ענין גלח ולקייחת הרור ב
בהכרה :

במאנה אפס נאניס נאני אפס קט
קבעים הגוי קלו : הניאני את כל
המעשר אל בית האוצר ויהי טנת
בביתי ובהגויני נא' נזאה אמר יהנה
אבאות אם לא אפתח לבם את אננות
השמים ותריקתי לבם פנתה שר
כלי גי : ונצנתי לבם פאניז נלא י
נשהיה לבם את פרי הארמה נלא ת
השכל לבם האפן בשנה אמר יהנה
אבאות : נאשרו אתכם כל הגוים
פי תהיו אפס אנז חסד אמר יהנה
אבאות : חזק עלי וברוכם אמר י
יהנה נאמרפס מוח נרברגה שלור :
אמרפס שוא ענו אל הים נמה -
בצע פי שמרנו משמרתו נני הל
חלבו קרנניה מסגי יהנה אבאות :
נעפה אנתנו מאשנים זגים עם נכנו

ד' דוד קמחי

שגליהם ונרחתם לבל פאח שמכם ו
גשאר בכל מקום. ומה שהרעותי
לכם בעונותיכם עשיתי. ונמו שאני
לא אשנה גם אתם לא תבלו. ו
ובאחרית הימים תשובו למעלתכם
ותהיו עליונים על כל גויי הארץ :
למימי. הלאמר עם המם כמו למה
למרחוק למעולם. אמר זמן רב ע
עבר שלא שמרתם חוקי אתם ו
ואבותיכם לפיכך הרעותי להם ולכם
אבל מעתה שובו אלי ואשובה א
אליכם : ואמרתם כמה ושוב. ואם
האמרו כמה ושוב אם יש בעודנו
אתה אלא מה שהובחתנו עד הנה ה
דבר הקרבנות ודבר הנשים והת
והתשובה : היקבע. יש בנב דבר
אתה שבעבורי ואני להדבק בכם ה
המארה. אמר היקבע אם אלהים.
כי אתם קובעים אותי : ואמרתם.
ואם האמרו כמה קבענו. התשובה

מלאכת עם פירוש

בית המקדש ; וקרבתני . באותו
היום שזכר ; אליכם . הדור שיהיה
ביום ההוא . והדורות שעברו אם לא
קבלו דינם בעולם הזה יקבלו בע
בעולם הבא ; ער . כי אני יודע
הנסתרות ואעיר בהם במה שעשו ;
במהר . לשלם גמולם ; ומטי גר .
ומטי משפט הגר ; כי אני ה' לא
שניהי . כי מה שאמרתי אפילו ל
לזמן ארוך לא לפי שנה כן יהיה כי
אני לא שניהי ודברי לא ישנו ו
וכל העתידות שאמרתי לכם על ידי
זבואי בן יהוד ; שניהי . ענין שגוי
בלומר לא אשנה מדבר לדבר ומ
ומחפץ להפץ ; ואתם בני יעקב לא
בליתם . כמו שכלו שאר האמות ש
שלא גשאר להם זכר בשמים וכלו
מהיות גוי אבל אתם לא בליתם ולא
הכלו כי לעולם תחיו מיוחדים בין
הגוים לחיות גוי אחד בארץ . ואעפי

ד' רויד קמחי

מגישי מנחה בצדקה. מה שאין בן
בחני הרור הזה. כמר שאמי למעלה
שחור מוקריבני בחמות בעלות מום

וערבה ליתנה מנחת יהודי וירושלם
בימי עולם ובשנים סדמוניות ;
וקרבתי אליכם למשפט ונחיתתי ער
ממתר במבשפים ובמנצפים ובג
ובנשפעים לשקר ובעשקי שבר -
שכיר אלמנה ויהום ומסר-גר ולא
יראני אמר יתנה צבאות ; פי אני
יתנה לא שגיתי ואפם בני יעקב ל
לא בליהם ; למימי אבותיכם סתם
מתקי ולא שמתם שובני אלי וא
נאשנה אליכם אמר יתנה צבאות ו
נאמרתם בפה ושוב ; תוקבע אדם
אלהים פי אפם קבעני אתי ונאמרתם
בפה קבענות הפועשר ותתרומה ;

וערבה. זכר יהודה וירושלם כי שם

מלאכי עם פירוש

באני. מי יהיה סובל את יום באני בני
ביום באני יצרפו רבים ; כי הוא
באש מצרת. טעם הוא על היום ש
שזכר. בלומר אותו היום יהיה כמר
האש שמצרת הסיגים מן הנסת בן
יבדלו הרשעים מן הטובים ויסופו
הרשעים וישארו הצדיקים. וכן
אמר בכבודת זכריה ותבאתי את ה
השלישית באש ; וכבודית מבכסתי.
ובמר חבורית של מבכסי הנגרים
שמעברים בו הבתח מן הנגר. וה
והרשעים הם הבתח. במר שאמר
גבתח עונך לפני ; וישב. כמר
השופט שיושב לשפוט את העם ו
ולהבריל החיוב מן הזבאי בן יהיה
אותו היום שהיה מצרת ומטהר ב
בסת ומעביר ממינו הסיגים והם ה
הרשעים ; וטהר את בני לוי. והם
הבתנים. ולפי שדבר עליהם בפרשת
שלמעלה זכר אותם עתה בפרט ;

ופתאום יבא אל היכל. לפי שלא
 נגלה הקדו ולא נתבאר בספר דניאל
 אמר בני פתאום יבא שלא ירע אדם
 יום בואו טרם בואו שיבא. כמו
 שא' בני סגומים והתומים הנכונים
 ער עת קדו : הארון. הוא מלך
 המשיח והוא מלאך הברית. אז אמי
 מלאך הברית על אליהו. וכן אמר ב'
 באגדה שאליהו קנא על ברית מילה
 שמוע מהם מלכות אפרים שנאמי
 קנא קנאתי להשם אלהי ישראל בני
 עובי בריתך בני ישראל. אמר לו
 קנאת בשטים ובאן אתה מסקנא על
 המילה הייך שאין ישראל עושים
 ברית מילה ער שאתה רואה בעיניך
 מבאן התקינה לעשות כסא הנבון
 לאליהו שנסבא מלאך הברית. שנא
 ומלאך הברית אשר אתם הפאים ה'
 הנה בא אמר ה' אנאת : הנה בא.
 יבא נומנו : ומי מבלבל את יום

מלאבי עם פירוש

דמיטתו בקסת וטתו את בני לוי ו
נזקק אתם פנתו ובקסת נתינו ליתנה
מגישי מנתה בעקסה :

חוגעתם ה' . על דרך משל מדבר
על לשון בני אדם כי הוא יתברך לא
ייעת ולא ייגע : או איה אלהי
המשפט. או אם אינו בן כי לא טוב
בעיניו עושה דע איה אלהי המשפט
למה אינו עושה בהם משפט :
הנוי . אם השאלו משפט הרשעים
בעולם הזה עוד יבא זמן שתראו ו
דאו יקרב אליכם המשפט לבלות ה
הרשעים שבכם . וזהו יהיה אותו
היום שאשלה מלאבי ופנת דרך לפ
לפני. והוא מלאך ה' מן השמים .
במו חנה אנבי שוזה מלאך לפניו
לשמרך ברוד וגו' : ופנת דרך
לפני. זה יהיה סבוץ גליות שלא ימ
ימצאו ברובם שטן ופגע דע :

ד' דויד קמהי

אחר שיאחבנה אבל שתחזיק בה ות
והשאנה בלבבך זו היא בגירה ג
גדולה. זהו שאמר ובסה המס על
לבושו שהוא מראה שהוא אינה א
אותה ודבק בה בלבושו שהוא דבק
בבשרו ולא יפשיטנו כן הוא לא י
ירצה לשלחה ושוואת. זהו החמס
שמבסה על לבושו :

הוא עתה יתנה פו בניכם באמנותם
בפמה הוצעו באמנותם על עשה נע
טוב פשיני יתנה יתנם הוא הפז א
איה אלהי המשפט : הוגי שולח מ
מלאכי ופיה דנה לפני יפתאם יתרא
אל הובלו הארון אשר אפס מעקשי
ימלאה תפריה אשר אפס הפאים ה
הנה נא אמר יתנה אבארת : ומי
מבלבל את יום בואי ומי העימו מ
תהארתו כי היא נאש מצנת ו
יתנה תפריה מעבסנים : נישט מצנת

מלאכי עם פיורוש

בלוי כשבעל הגר לא בעל אלא ברי
לבקש זרע לפי שלא היה לו זרע מ
מישרה אשתו. ואעפ כן הוא לא בגר
בשרה אשתו כי ברצונה וברשותה
עשה הרבר אבל אתם השמרנו ב
ברוחכם ולא יבגור אחר מינם באשת
בעוריו להניחה ולבעול בת אל גבר.
ופיורוש ושאר רוח לו ענין יתרון ו
ומעלה. כי במו שיש בשרש יתר ע
ענין השאר וענין מעלה ושבה כן
יש בשרש שאר ענין השאר וענין
יתרון ומעלה. בלומר יתרון רוח ו
ומעלה היה לו לאברהם : אל יבגור
כן דרך המקרא לרבר לגבה ושלא
לגבה במקום אחר. והנה התשובה
היתה אליהם מן הנביא בשהסשוהו
והוכיח להם שאינם עושים בהוגן :
כי שנא שלה. אם שנא אחר מינם
אשתו ישלחנה. בלומר טוב הוא
שישלחנה בגט ותלך ותנשא לאיש

ד' דויד קמחי

זו היא רעה רבה שתראה לעיניך נ
זכרית גברת כמות או יותר ממנה
ודין הוא שהכונה עליכם ושותיכם;
ולא אחר עשה. אברהם שהיה אחר
ואב לכל הבאים אחריו באמונתו לא
עשה כמו שאחס עושים כי לא דרת
אחר התאה ולא בעל אפילו בבשרו
אלא כדי להשאיר זרע אלהים. בלוי
שצוה אלהים יתברך להשאיר זרע.
כמו שאמר פרו ורבו; ושאר דרת
לו. יתרון הרוח היה לו. ולפיכך לא
דרת אחר התאה ולא בעל אלא למי
למצות פריה ורביה. ואא"ל פ"י כי
חס דברי העם לנביא והם דברי המ
תמיה. אמרו לו והלא אברהם א
אבינו ע"ה שהיה אחר ולא עשה כן
כמו שאנחנו עושים שתניח אשתו
ובעל תגר שפחתו ואע"פי ששאר ד
רוח לו והיה נביא. ותנביא ח"ו משיב
להם ומת האחר מבקש זרע אלהים.

מלאכי עם פירוש

ואמרתם. ואם תאמרו על מה על
דבר נשותינו לא יקבל מנחותינו. ו
והתשובה על כי ה' העיד. הוא העיד
בינך ובינה שאין אתה אהב אותה
ואין לך עמה והיא ער עליך אשר
אתה בגדת בה. והיא חברתך. והיא
היתה חברתך מסודם מימי צעורים.
והנכון לפרש. כי שני ענינים אמר
היא חברתך אע"פ שאיננה אשת
צעורית עוד יש לך לאהוב אותה ו
ולא למאסה. כמו שאמר בישעיה
ואשת צעורי' כי המאס. ואמר אחי
בן ואשת בריתך כי ברית ברית ב
בינך ובינה בשלקחתה לאשת תהיה
אשת צעורים או אינה אשת צעורים
גאתה נושא עליה אשה אחרת וברית
זו היא בגידה גדולה. כי אם היתה י
ישראלית זהו מנהג העולם לישא
אשה על אשה ושיחיו לו נשים ר
רבות אם ירצה. אבל לקחת וברית

ד' דויד קמחי

הבאים נשאו נשים זכריות במר
שבתוב בספר עזרא : וזאת שנית
העשו . שנית למח שזכר תחלה
בזיון המזבח כבעל מום אמר עוד
שנית העשו למזבח שאתם גורמיי
בסות רמעה את מזבח השם שבאות
גשיכם הישראליות וזכרות עליו ל
לפני על החמס שאתם עושים להן
שאתם גושאים עליהן נשים זכריות
וזכריות אהובות והישראליות ש
שנאות והם באות לפני בכני האקי
ומבסות את המזבח רמעה : מאין
עוד פגות אל המנחה . דין הוא שלא
אפנה עוד אל מנחותיכם שתקריבו
על המזבח כי במזבח עשיתם קרבן
בעל מום וגזול . ורמעת הנשים ה
המעורים עליכם רעותיכם ואיגו מן
הדין שאפנה אל מנחותיכם :
ולקחת רצון מירבם . שאסח קרבן
מירבם שיהיה לרצון לכם :

מלאני עם פירוש

ישלהו עצמם אל כל אשה כמו ש
שעושים חגוי' ובסוף העריות אמי
קרושי' החיו. וישראל גם בן גקראו
קרוש. כמו שאמר קרוש ישראל לה'
והנה הם מחללים אותו קרוש שהיא
בת ישראל וגושיאים גברות עליהן.
זהו ובעל בת אל גבר. כלומר בת ש
שעובדת אל גבר הפך מה שאמי אל
אחר בראנו. ורזל פירשו כי כל הבא
על הגויה כאלו נתחתן לעז. דבתיב ו
דבעל בת אל גבר. וכי בת יש לו ל
לאל גבר אלא זה הבא על הגויה ;
יברת יהוה. ער ועונה כלומר שלא
ישאר בביתו חי שלא יהיה בביתו
מי שיענה הסורא שם. וער הפך ת
המת שהוא ישן. כמו שא' פן אישן
חמות. ורזל פירשו אם תלמיד חכם
הוא לא יהיה לו ער בחכמים ועונה
בתלמידים. ואם בחן הוא לא יהיה לו
בן מגיש מנחה לה' צבאות כי גם מן

ד' דויד קמחי

למגיש מנחה ליהנה אבאות : וזאת
שנית תעשו בסות נמעה את מנחה
יהנה בני נאנסה מאין עוד פגות אל
למנחה ולססה נאון מנחם :

וצמרתם על מה על פי יהנה העיר
פניך ובין אשת ועניך אשר אמה

בגדת ביה והיא חכמת ואשת כריתת
: ולא אחר עשה נשאר דת לו ומה

האמר מבקש זרע אל ה' ונשמרתם
ברוחכם ובאשת ועניך אל נבגוד :

כי שגא שלה אמר יהנה אל ה' יש
ישראל נבסה חמס על לבושו אמר

יהנה אבאות ונשמרתם ברוחכם ולא
תבגוד :

ובירושלם. בלומר אפילו בירושלם
שהוא מקום בית המקדש עשו ח

התועבה הזאת : קדש ה אשר אהב.
דבוק האיש והאשה הוא קדש השם

דבתוב ודבק באשתו. וצוה לישראל
שיהיו קדושים והקדוש הוא שלא

מלאני עם פירוש

ובגד איש באהיו. ועוד אמר הלא
אל אהר בראני. בלומד נאל אהר אנו
מאמינים שהוא בראנו לא באלהי
העמים שאתם נושאים נשים מהם
לחלל ברית אבותינו. כי ברית אבות
הוא שלא לבגוד באשה. כי אברהם
אבינו אעפ שלא היו לו בני משרה
לא בגד בה שישא אשה אחרת עליה
עד שהיא מרצונה אמרה לו בא בא
אל שפחתי אולי אבנה ממנה. וכן
יצחק אבינו אעפי שהיתה רבסה ע
עקרה לא נשא אחרת עליה. וכן יע
יעקב אבינו לא נשא מרצונו אשה
על נשיו עד אשר הן נהגו לו רשות
מרשתן :

בגדה יחובה ותועבה נעשיתה ביש
בישראל ובירושלם כי חלל יחובה
קדש יחנה אשר אתה ובעל בת - אל
גבר : יברת יחנה לאיש אשר
נעשנה עד נענה מאחלי יעקב ומ

ד' דרור קמהי

פני ולא תרצו להוביחם כרי שיאהבר
אתכם אתן אתכם בעיניהם ובזום ו
ושפלים : כפי אשר אינכם שומרי
את דרכי. מרה בנאז מרה אתם כרזי
אותי שאינכם שומרים דרכי ונתתי
אתכם ובזים ושפלים : ונשאים
פנים בתורה. אתם נושאים פנים ל
לגדולים בדבר התורה שאמרה לא
תקריבו את אלה לה' ובשהם מביאי
קרובן בעל מום תיראו מלהוביחם ו
ולומר להם קרובן זה פסול הוא :
הלא אנחנו לבולגו. עתה שב
להוביחם הוביא על עבירה אחרת
שנשאו נשים ובריות כמו שכתוב
בספר עזרא. ואפילו מי שהיתה לו
אשה מישראל היה נושא עליה א
אשה וברית ואותכה ירתג מן ה
הראשונה. ועל זה אמי הלא אנחנו
לבולגו כי בולגו בני יעקב באיש נ
באשה ובולגו אחים אם כן מדוע נ

מלאכי עם פירוש

שליח האל יתברך להורות דברי האל
לישראל. ותרגם יונתן אֲנִי מְעַמְּשׁ
בָּנִים ה' אֲבֹאוֹת הוּא :

וְאַתֶּם סִרְפֶּתֶם מִן הַדָּוָה הַבְּשִׁלְתֶּם וְ
בָּנִים בְּתוֹכָהֶם שִׁחַתְתֶּם כְּרִיתֶם הַלְוִי א
אָמַר יְהוָה אֲבֹאוֹת : וְגַם אֲנִי נִתְתִּי
אֶתְכֶם גְּבוּיִם וְשִׁפְלִים לְבַל תַּעֲסֶה בְּפִי
אֲשֶׁר אֵינְכֶם שׁוֹמְרִים אֶת דְּבָרַי וְג
וְנִשְׂאִים פָּנִים בְּתוֹכָהֶם : תֵּלֵא אֲנִי אֲחֵר
לְבַלְּנִי תֵּלֵא אֵל אֲחֵר כִּנְאֵנִי מִדְּרֹעַ
גְּבֻרֵי אִישׁ בְּאֲחֵיו לְחַלֵּל כְּרִית אֲבֹתֵינוּ

וְאַתֶּם סִרְפֶּתֶם מִן הַדָּוָה. מִדְּרֹעַ הַכְּהֹנִי
הָרֵאשׁוֹנִים הַנְּשִׁלְתֶּם רַבִּים בְּתוֹרַת ה'
הַפָּד רַבִּים הַשִּׁיב מִעֵינַי : כְּרִית הַלְוִי
שֶׁהִיחָה אֲתוֹ כִּמּוֹ שֶׁאָמַר : וְגַם אֲנִי
גְבוּיִם וְשִׁפְלִים לְבַל תַּעֲסִימוּ. כִּמּוֹ שֶׁ
שֶׁאַתֶּם מְבוּיִם אוֹתִי כֵן נִתְתִּי אֶתְכֶם
גְבוּיִם שֶׁתַּעֲסֶה שֶׁאַתֶּם גּוֹשְׂאִים לֵהֵם

ר' דוד קמחי

אמת שלא היה אחר בפה ואחר בלב
והו' ועולה לא נמצא בשפתיו ;
בשלוש ובמישור הלך אתי. בשלוש
שהיה רבק בני לעשות הפצי על דרך
יעשה שלום לי. ובמישור שהלך
ברבני בני אדם בדרך ישרה וב
ובשניהם הוא אתי בני באלה הפצתי
לעשות חסד ומשפט וצדקה בארץ ;
ורבים השיב מעון. שהיה מורה
התורה המיד לבל ורבים שמעו לו
והשיבם מעון ; בני שפתי כהן
ישמרו דעת. בני בן יאות לבל כהן
שישמרו שפתיו דעת חמיצות וה
והחקים להורותם בשפתיו לישראל
כמו שאמר בתורה ולהורות את בני
ישראל את כל החקים אשר דבר ה'
אליהם ביד משה ונאמר יודו מ
משפטיו ליעקב ותורתו לישראל
לפיכך יבקשו ישראל תורה מפיהו
; בני מלאך ה' צבאות הוא. בני הוא

מלאכי עם פירוש

צוהן לו את בריתי שלום. ונאמר לו
עוד ותיחה לו ולזרעו אחריו ברית
בהונת עולם. ורחמים נתן לו כי מצ
מצאנו לו חיים יותר משלש מאות
שנה אפילו למי שאמר כי פנחס א
אינו אליהו שהרי מצאנו אותו ש
שהיה בפלגש בגבעה כמו שבהם
ופנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן עמו
לפניו בימי התסוהיו לו משנותיו
עד הזמן שהוא יותר משלש מאות
שנה ; ואתנם לו מורא. החיים
והשלום נתתי לו בעבור מורא ש
שיראני ; ומפני שמי צחת הוא ;
שרשו חתת ופירושו ושבר ונרבה
מפני שם ה'. ויונתן הרגם ויחבית
ליה אולפן ארבתה שלום ויחיל מן
קבמי ומן קבם שמי יחיל הוא ;
הורה אמת היתה בפיהו. כמו ש
שהיתה הורה ה' בפיו שהיה מורה
אותה לרבי בן היתה בלבו. זהו הורה

אתכם בהם כי הרבו הנבזח אשר יב
 בבהמות והוא הפרש אורה אתי ע
 על פניכם. בלוי אשים אתכם לבשת
 ולבזיון מפני הרעב שאשחי הזרע
 שתזרעו ואתם תשארו בחסרון לחם
 ותהיו לבושת בין הגוים אשר ס
 סביבותיכם כי ברעב יהיו לבשת ב
 כמו שאמר ושבעתם אותו ולא אתן
 אתכם עוד חרפת רעב בגוים והרי
 אתם לבשת ולבזיון באלו זריתי פ
 פרש על פניכם ; וגשא אתכם אליו.
 העון ישא אתכם אל הבזיון הזה מ
 מדה כנגד מדה אתם בזיתם אותי ו
 ותהיו נבזים ; וירעתם. להיות
 ברייתי את לוי לפיכך אני מצוה א
 אתכם כל כך לפי שארצה שתהיה ב
 ברייתי עם שבט לוי שקיימתי ;
 ברייתי תיתה אתו. עם ראש השבט
 לכהונה והוא אהרון קדוש ה' ופנחס
 אשר קנא לאלהיו ובפנחס צאמי הגני

מלאני עם פירוש

במקבלי ובמביאי : את כרבותיכם
שברבתי אתכם אחר בנין הבית כמו
שכתוב. אמר אחר שאתם מבזים א
אותי בקרבנותיכם אהפוך לכם ה
הברכה למארה : וגם ארוותיה. כלו
ער עתה ארותי הברכה שנתתי לכם
מיעת שהחלרתם לבזתי בהבאת ה
הקרבנות ועתה אוסית עוד במארה
אם לא תשמעו : הנני גוער לכם.
ענין השחתה כמו גערת צוים : לכם.
בעבורכם : וזריתי. הוא מבנין
הדגוש כמו מזרה ישראל : פרש.
זבל הבהמות כמו ואת פרשה. אמר
החילה פרש ואחר כך פירש ואמר
פרש חגיבים והוא כמו בבשי רל בני
בהמות הקרבנות יקראו חגים ובן א
אסרו חג בעבותים. חלב חגי. ונקרא
הקרבן חג לפי שרוב הקרבנות ק
קרבים בחג. ורל בזה הענין כמו ש
שאת' מבזי' אותי בקרבנות כן אבזה

נארותי את כרכותיכם וגם ארזתי
 כי אינכם שמים על לב : תגוי גער
 לבם את הערע וזריתי פדש על פניך
 פדש חגינם ונשא אתכם אליו : ו
 ויבצקם פי שלחתי אליכם את המ
 המצנה הזאת להיות בריתי את לני
 אמר יהנה צבאות : בריתי חנתה
 אתו חמים ותשלום נאפגם לו מוכא
 נייבאני ומפני שמי נחת היא : ה
 חונה אמת חנתה בליהו ועולת לא
 גמרא נשפתהו בשלום ובמישור ה
 חלה אתי ורבים השניב מעון : פי
 שפתי כהן ישמרה נעת ותוכה יב
 ובקשו מפניהו כי מלאכה יהנה צבאת
 היא :

ועתה . הכתנים לפי שהם מסבילים
 הקרבן המשחת מיד המביאי אותו
 וזיה להם למנוע אותם ולחזרותם
 כי אין זה הקרבן ראוי להקריבו לפני
 כמו שמונעה אותו התורה : כנס .

מלאכי עם פירוש

מוחשבה דעה ועושה בערמה. וכן
מן הדגוש אשר נבלו לכם ויתגבלו
אתו להמיתה; ויש בעדרו זכר.
פיו זכר המים. וכן בצמר יתיו בצמר
לבן ורבים במותם; ונודר וזוכה
משחת. זכר הנדר לפי שיש קרבן
שהוא בשר לגרבה ואינו בשר לנדר
כמו שרוע וקלוט לפיכך אמר ונ
ונודר כי אפילו לנדר מביאין קרבן
משחת. משחת רל שיש בו מום ע
ענין השחתה כמו כי משחתם כחם
אלא שהוא שם וזה פעול; כי מלך
גדול אני. ואין תבזו אותי; ושמי
נורא בגוים. ואתם שאהבתי אתכם
מכל הגוים לא תיראו ממני;

נעתה אליכם המצנה הזאת הפתנים;
אם לא תשמעו ואם לא תשימו. על
לב לתת כבוד לשמי אמר יתוה צב
צבאות ושלחתי בכם את המאנה ו

ואמרתם הנה. עתה יובית ישראל
 המביאים הקרבן האמרו בהביאכם
 השה לעזרה הנה מתלאה בלוי ואמי
 כל אחר לחבירו בהביאו הקרבן כמת
 אני יגע ולואה מזה השה שנשאתי
 על כתפי רל שהוא שמן ובעל בשר
 ; והפחתם אותו. על הסרקע דרך
 בזיון. וכן תרגם יונתן וְשִׁנְקִתוּן י
 נתיח כמו וינער השם שהרגומו ו
 ושניס הו. ויש מפרשי אותי מענין
 מפה גפש שענינו ראבון גפש בלוי
 תבאיכו ותראיכו גפש בעל השה
 כי גלתם איתו כמו שאמר והבאתם
 גזול. ואאזל פירש והפחתם מענין
 גופה באש פהם. כלומר הם אמרו
 כי יגעי הם ובלאים מטורח הקרבן
 שנשאו על כתפם לומר שהוא שמן
 ובעל בשר והוא בהפך כי כל כך ה
 הוא בחוש ודל בשר שאם תנפתו כן
 יפול לארץ ; וארור גובל. חושם

מִלֶּאכֵי עֵם פִּירוּשׁ

שֶׁהֵם מִקְטִירִים וּמְגִישִׁים לְעֹד רֵעֵתָם
לְשָׁמַיִם : וְאַתָּם מֵחַלְלִים אוֹתָם. הַפֶּךְ
הַגּוֹיִם שֶׁהֵם מִכְבָּדִים וּמוֹדֵלִים שָׁמַיִם
וְכִי יֵשׁ חֲלוּל גְּדוּל מִזֶּה שֶׁתֹּאמְרוּ
שֶׁלֹּחַן ה' מִצְרָאֵל הוּא שְׁפִירוּשׁוֹ וְכוּת
הוּא : וְיִיבֹר וְכוּת אֲבֵלוֹ. יִיבֹר. דְּבָרָה
כְּמוֹ יִיבֹר שְׁפֵתַיִם רַל דְּבָרָה שֶׁל הַכֶּהֱנָן
הַמְּקַרִּיב מִזֶּה הוּא שֶׁאוֹמֵר תְּמִיד בְּ
גְבוּת אֲבֵלוֹ כְּלוֹ לֶחֶם חֲמוּצָה וְאֲבֵלוֹ
שֶׁהוּא חֶלֶב וְדָם מִצְרָאֵל וְגְבוּת הוּא .
וְיֵשׁ מִפְּרָשִׁים וְיִיבֹר מִעֵינַי תְּנוּבָתָם

וְאִמְרָתָם הִנֵּה מִתְּלָאָה וְהַפְתָּתָם אֶתְּ
אֲמֹר יִהְיֶה אֲבֵאוֹת וְהַבְּאֵתָם צֹגֵל וְ
נָאֵת חֲפִסָּתָ וְנָאֵת חֲחֹלָה וְהַבְּאֵתָם אֶת
חֲפִנְתָּתָ הַאֲרָצָה אֲנִיחָתָ מִיָּדְכֶם אֲמֹר .
יִהְיֶה : וְאֲרִירֵי צֹבֵל וְיֵשׁ בְּעֵדוֹתָ
צָבָר וְעֹבֵר וְעֹבֵת מִשְׁחַת לִיחְנֵת כִּי
מֶלֶךְ גְּדוּל אֲנִי אֲמֹר יִהְיֶה אֲבֵאוֹת וְ
וְשָׁמַיִם גִּוְרָא בְּגֵזֵימָם :

ד' דויד קמחי .

האירר. על מזבחי חנם. ולא הבעירו.
במו נשים באות מאירות אותה. פי
ובחנם תבערו אש על המזבח כי ה
הסרבן שתקריבו עליו לא לרצון י
יהיה לכם ולא למביאי אותו זהו שא
אין לי הפז בכם כי מעשיכם רעים
ומנחתכם אינה רצויה אפילו היתה
טובה בִּשׁ שהיא רעה ; כי ממזרח .
בל היישוב הוא ממזרח למערב ו
ואיננו בן מצפון לדרום כי איננו מ
מירושב בולו ; גדול שמי בגוים. כי
אעפי שעוברי לצבא השמי מודים
כי שאני הסבה הראשונה אלא ש
שעוברים אותם לפי דעתם שיהיו
אמצעיי בניי ובינם ; ובכל מסום.
אם הייתי מצוה אתם במו שצויתי
אתכם היו מקטירי ומגישוי לשמי.
ועור כי מנחה טהורה היו מגישים
לא במו שאתם עושים שמגישים
מנחה טמא ונבזה. או פירושו אעפ

מלאכי עם פירוש

לאחר מכם שלא יוביהנם על מע
מעשינם הרעים והוא לא ישא פני
ולא יסח שוחר :

מי אם פנים ויסקר גלתים ולא הא
מאורי מונחי העם איו לי הפז פנים
אמר יתנה צבאות ומנחה לא ארצה
מירכם : כי ממונה שמש ועד מ
מבוא צדל שמי פגום ובבל מ
מסום מקטר מגש לשמי ומנחה
טהורה כי צדל שמי פגום אמר י
יתנה צבאות : ואתם מחללים אותי
באמיתם שלחן יתנה מגאל הוא רג
נענו ונזה אבלי :

מי אם נבם. שאתם רעים מי יתן ש
שיהיה נבם איש אחר שיהו אל למו
דבר הקרובות הנבזים : ויסקר
יסקר דלתי העורה. שלא יביא שם
אדם קרבן כי טוב הוא שלא יביא
קרבן משיביאנהו ונזה :

אירצך באותה המנחה. או הישא פ
 פניך בעבורה אם תבסש ממנו ר
 דבר אבל ישנאך בעבורה ויבסע ע
 עליו. פחתך. מן פחת יחודה וסגול
 הפא תחת פתח גרול והוא המושל
 והשלטון כתרגום שְׁלִטוֹנָה ; ועתה.
 אם תשובו אליו ותחלו פניו בלב ע
 עדיין יחון אתכם ויטיב לכם ואמר
 ויחננו בני הנביא יש לו צרה בצרתם
 ועוד לבלול עצמו בבלל ישראל ב
 כמו שאמר משה רבינו ע"ה וסלחת
 לעונינו ולחטאתינו. ומתאל יתברך
 למד דבר זה שאמר לו עד אנה מ
 מאנתם לשמור מצותי ותורותי ;
 מירבם היתה זאת. זאת המארה ש
 שהיא לכם כמו שאמר למטה וגם
 ארתיה מירבם היא זאת המארה ש
 שאתם עושים רע בעיני ה' לפיכך
 הוא שולח בכם מארה ; הישא מכם
 פנים. וכי סבורי אתם שישא פנים

מלאכי עם פירוש

הרי אתם מגאלים אותי : שלחן ה' .
הוא המזבח . וכן אמר ביהוסאל על
המזבח זה השלחן אשר לפני השם
זבנה הוא שמסריבים שם היום וה'
והחלבים שהם דברים נכזים ואינם
משימיו אל לבם למה צוה האל יתי'
להקריב דם וחלבים : ובי תגישן .
בשמיביאים לבם שח עור לזבח ול'
ולחקריבו אתם אומרים אין זה רע
וטוב הוא לחקריבו כי השלחן זבנה
והקורבן אינו רע שיהיה זבוח וא'
ואתם מגישי אותו על מזבחי והיה
עליכם לומר למביאים אותו זה רע
הוא לחקריבו כמו שכתוב בתורה
עורת או שבור וגו' . לא תקריבו א'
אלה לה' . ואתם נושאים פני המביאי'
ומקבלים הפחות והאמרו אין רע :
חקריבתו נא לפחתך . איך תוכלו
לומר שאיננו רע לחקריבו לפני ה'
ואם תקריבתו לפחתך בשר ודם ה'

דְּיָדוּד קַמְחִי

דבאמר בן יבבר אב ועבר ארוננו
זהו מדרך השבל המפורסם שראוי
לכן לכבד את אביו והעבר מוכרת
לירא את ארוננו : לכה הכהנים
בוני שמי הפך בכור הבן לאב. ה
חוביה תחלה לכהנים שהיה להם ל
להוביח ולהורות כמו שאמר ונאת
אל הכהנים הלויים ולא די שאין אתם
מובתיים אלא שאתם סומכים ירי
הרעים שמביאים קרבן נבזה :
דאמרתם במה בויעו את שמך . זה
והתשובה באמרתם שלחן ה' נבזה
הוא אלא שהקדים לזכור הגואל ש
שעושים והוא שאמר מגישי וגו'
: מגישים. להם מגואל. קרבן. כמו
את לחם אלהיך לחם אשה קרבני ל
לחמי : מגואל. מתועב ומטונת
זהו הפסח והעור והחולה : דא
דאמרתם במה גאלגוד. ואיך האמר
במה גאלגוד אם הגאלה נדם מזבתי

מלאכי עם פיוריש

וגבולם הרב . וגבולכם יקרא גבול
ישראל וגבולם גבול רשעה :

בן ינבד את ועבר ארצות ואם את א
אני אתה בכורי ואם ארונים אני אתה
מוראי אמר יהנה צבאות לכם הב
הפתנים ברוי שמי ואמרתם בפוח ב
בזונה את שמר : מגישים על מז
מוצחי להם מגאל ואמרתם בפוח ג
גאלגות באמרתם שלחו יהנה ובזה
הוא : ובי תגישון עור לזבח אין
לע ובי תגישו פסח וחלה אין בע ה
הקריבהי נא לפחתך תורצה או הי
הישיא פגית אמר יהנה צבאות :
נעמה חלגי נא פגית אל נחשתי מיעותם
הימה ואת הישיא מים פגית אמר י
יהנה צבאות :

בן ינבד את ועבר ארצות . פי ינבד
את ארצות כמו שאמר את מוראי

עתה ארום רששנו את על פי שאנו
 רשים ודלים וארצנו חרבה עוד . ב
 צשוב וזכנה חרבות כמו שעשו י
 ישראל ; כח אמר ה' צבאות המה
 יבנו ואני אהרוס . אם הם יבנו אני
 אהרוס ; וקראו להם גבול רשעה .
 בלומר לארצם יקראו כל העולם ג
 גבול רשעה . כי ברשעה יושבית
 היא הרבה לעולם כי גדולה רשעתם
 לפני השם שבגרו באהיהם בני יע
 יעקב והאל יתבוד צוה לישראל לא
 תתעב ארומי כי אחיך הוא והם ה
 הרעו להם ככל אשר יבלו ושמהו ב
 בחורבנם וזבלותם כמו שני בזבואת
 עוברית לפיכך זעם השם אותם ער
 עולם ; ועיניכם תראנה פני תראנה
 בחורבנם ; ואתם תאמרו יגדל ה'
 פירושו ואתם אז תאמרו מעל לגבול
 ישראל יגדל ה' בלומר התנו שבת
 וגדולה שאתם בגבולכם יושבים י

מלאנו עם פירוש

בועקב ובזרעו אחריו את על פי ש
שחם מבעיסיס אותי ונתתי לזרע י
יעקב הארץ אשר בשבעתי לאברהם
וליצחק : ואת עשו שנאתי לפי
מעשיו ומעשה זרעו אחריו ולא ר
רציתי שיהלקו עם אחיו יעקב בארץ
בוען . ונתתי לו לירושא הר שער
ולזרעו אחריו ובשהרבו להרע ל
לישראל ושמחו בחרבנם ובגלותם
שנאתים : ואשים את הריו שממת
לפי שנקראת ארצו הר שער אמר
הריו . ואעפי שארצנם היתה שממת
גם בן אתם שבהם אליה ותנכם יו
יושבים בה אבל הם לא ישובו ל
לארצם לעולם . כי לעולם תהיה ש
שממת ולתנות מדבר הגה תראו כי
אתבתי זרע יעקב ושנאתי זרע עשו
: להגות מדבר . שישבנו בארצם
הנים ובנות יענה כמו במדבר :
כי האמר ארום רששנו . ואם האמר

פירוש ר' דוד קמחי

וצואתם ובמלאכי לא ונתת ואפשר
שהיה אחרון שבתם וכן ירא כי לא
זכר ברבר בנין הבית כמו שזכרו
הגי וזכריה כמו שכת'י וחתומי הגי
וזכריה בר עזרא וביאור. ור"ל א
אמרו מלאכי זה עזרא ולא מצאנו
בשום מקום שקראו וביא אלא ע
עזרא הסופר. ופירוש אל ישראל.
להוביחם על מעשיהם כי הרור הע
העולה מבבל היו רובם מחזיקים
במעשים שאינם טובים שהיו גו
גושאי גשים ובריות כמו שהוביחם
עזרא בזה. וכן מלאכי הוביחם בזה
כמו שאמר ובעל בת אל זכר. וכן
בחלול שבתות לא היו נוהגים וכן
וברברים אחרים כמו שכתוב בספר
עזרא : אהבתי אהבם. ואמרתם
במה אהבתנו. פי' ואם תאמרו במה
אהבתנו : הלא אה עשו לי עקב.
אהים היו בני יצחק אברהם ובחרתי

ספר מלאכי הנבי

עם פינחס ר' דק

דבר יהוה אל ישראל

בני מלאכי : אתם

משל

אתכם אמר יהוה ואמרתם כמה א

אתם תגידו הלא אה עשו לנו עקב ואם

יהוה נא אתם את יעקב / ואת עשו

שנא אתי נאשים את חברי שממה ו

נאת וחתתי לתבות מרפד : פי

האמר ארום נששנו נשנו ונכנה

חלבות פה אמר יהוה אבאות הפה

יבנו נאמי אהרוס וקראו להם אבול

נשעה ותעם אשר נעם יהוה ער ע

עולם : נשינום תראנוה ואדם

האמר ויצל יהוה מצל לגבול יש

ישנאל :

דבר ה' חגי זכריה ומ

ומלאכי הם שנבאו ב

משל

בבית שני. ובחגי וזכריה נכתב זמן

האזכרות זה ימים רבני ותהיינה עי
 עת האולח והיא חיותא רביעאה ב
 במראות דניאל. וזכר מצריי בעבור
 ישמעאליו בני אשת ישמעאל היתה
 מצרית. שנאמר ותקח לו אמו אשה
 מארץ מצריי. וכן אמו הגר המצרית
 לפיכך יחס האומה הזאת למצרים.
 וזכר ארום בעבור מלכות רומי. וכן
 עשה ישעיה בפרשת קרבו גוים ש
 שהיא על חרבן רומי כמו שפרשנו
 שם. ואמר זה בעבור בני מלכות ד
 רומי רובם ארומים ואת על פי ש
 שנתערבו בהם עמים רבים כמו ש
 שנתערבו גם בן במלכות ישמעאל
 נקראים על העיסה. ומלך קיסר א
 ארומי היה. וכן כל המלכים אחריו
 אשר היו ברומי ושתי האומות ה
 האלה הרעו לשבט יהודה ובנימין
 שגלו ביניהם ושפכו דמם כמים ב
 בארצם. וארום שהיא מלכות רומי

וידאל עם פירוש

היא שהחריבה בית שני עי טיטוס
חרש עושפכו רמם והגלו אותם בין
האומות. ועל גלותיגו זה נאמר ה
הפסוק הזה לפיכך לא זכר אלא י
יהודה כי עשרת השבטים שהגלה
מלך אשור ולא שבו ער היום לא ה
תיר ברשות שתי האומות האלה ;
נקיא. נכתב באלה. וכן אל התן ע
עלינו דם נקיא. ובא על דרך נהי ה
האלה נשיא נביא ; בארצם חבנוי
לבני יהודה או למצרים ואדום ;
ויהודה. מצרים ואדום יהיו שממה
לא ישבו לעולם אבל יהודה לעולם
השב ; ונקיתי. מבספם וזהבם ש
שלקחו אנקה האומי בי גם ישראל
יקחו מהם לעתיד ויהיו להם לשלל
ורמם ששפכו לא אנקה אותם אלא
גפש החת גפש גפש השופנים או
בניהם אחריהם. כי בכל כסת וזהב
שבעולם שיתנו כופר גפשותם לא

שם שבינתו בירושלם ובאלו משם
 ישאג ויתן קולו עליהם ולסורו יר
 ירעשו שמים וארץ. והכל דרך מ
 משל. אמר גם רעש יהיה ביום ה
 החוא בארץ ישראל כמו שנאמר ב
 בנבואת יחזקאל ובנבואת זכריה :
 וה' מחסה לעמו . מאסה הגוים גם
 מחרעש שלא יזיקם ; וירעתם .
 והיתה ירושלם קדש . כמו חקדש
 שאסור לזרים ; וזרים לא יעברו
 בה . עוד להרע להם כמו שעשו ער
 היום . גם אפשר שלא יבנסו זרים ב
 בירושלם כי תגדול קדושתה לעתיד
 ובמו שהחיבל אסור לחבנס שם ו
 ואפילו ישראל בן תחיה כל העיר
 קדש שלא יבנסו בה זרים מאומרי
 העולם ; והיה ביום החוא . בעת
 תהיא אחר בלות הגוים שמה תחית
 טובה גדולה לישראל . והמשיל ה
 הטובה שתחיה להם בתזמנה מבלו

יואל עם פירוש

עמל ויגיעה כאלו ההרים יטפו להם
עסוס והגבעות תלכנה חלב. וענין
תלכנה חלב מרוב ההזלה וההגרה.
בנה ההליכה לגבעות ואח על פי ש
שהחלב הוא החולך והנגר. ובן ילכו
מים בנה ההליכה לאפיקים. ועל ה
הדרך הזה ותברנה עינינו ומעתה
והאפיקים הם העמקים שנגרו בהם
המים. ומעין מבית היוצא. זהו
במשמעו כמו שבתוב בנבואת יח
יחזקאל. והשקה את נחל השטים.
בתרגומו מישר שיטין. כי העמק
יקרא נחל בין יש בו מים בין אין
בו מים. והגאון רב סעדיה ז"ל פירש
נחל השיטים הוא הירדן כי הירדן
הוא קרוב למקום הנקרא שיטים ל
לפיכך סמכו אליו. מצרים זכר
מצרים וארם מצרים בעבור ה
הישמעאלים וארם בעבור מלכות
רומי. ואלה שתי האומות הנחתי

ר' דוד קמחי

לתבואה שבשלה והגיע זמנה לק
לקצור שישלה ארם את המגל ל
לקצרה בן הגוים האלה הגיע זמנם
למות בחרב בעמק הזה ; בואו
דודו דודו בעמק הזה כי הוא כמו ה
הגת שמלאה ענבים שראוי לררוך
אותם בן אתם בית ישראל דרכו אלה
הגוים בזה העמק ושלחו בתם הרב
; השיקו היקבים. שהם מלאים עד
שיצות היין על פניהם ונשפך היין
על פניהם והוא משל לשפיכת דם.
ובן הם באה עתם למות כי רבת ר'
דעתם אשר עשו לישראל הם וא
ואבותיהם ; חמונים חמונים.
הבפל לחזק הענין ; בעמק החרוץ
קורא אותו חרוץ כי שם יהיו הגוים
חרוצים וחתובים. או כי שם יחרוץ
ויחתוך משפטם כמו שקרא אותם
עמק יהושפ'. ותי עמק החרוץ פלוג'
דינא כמו שתרגם עמק יהושפט ;

יואל עם פירוש

שָׁמַשׁ וְיָרַח קִבְרָה וְכַבָּבִים אֶסְפֶּה נֶגַע
וְגַתָּם : וַיִּהְיֶה מִצִּיּוֹן יִשְׂאָג וְ
וּמִירוּשָׁלַם יִתֵּן קוֹלוֹ וְרַעְשׂוֹ שָׁמַיִם
וְאָרֶץ וַיִּתְּנָה מַתְּסָה לְעַמּוֹ וּמַעֲזוֹ לְ
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : וַיִּרְעָפֶם בִּי אֲנִי יְהוָה
אֵל הַיָּבֵם שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן חָר קִרְשֵׁי וְחַ
וַחֲתִיתָה יְרוּשָׁלַם קִדְשׁ וְזָרִים לֹא יֵע
וְעִבְרָה בַּח עוֹר : וְחַנּוּת בַּיּוֹם חָהוּא
וְטָפוּ הַחַרְיִים עָטִים וְהַגְּבָעוֹת תִּלְכְּבֹת
חֶלֶב וְכֹל אֲפִיקָי יִתְהַבֵּת וְלִכְרֵ מַיִם וְ
וּמַעֲנֵן מִבֵּית יְהוָה יֵצֵא וְהִשְׁפָּתָה אֶת־
צַחַל הַשְּׁטִיִּים : מִצְרַיִם לִשְׁמִמָּה ת
הִתְּנָה וְאָרוֹם לְמִדְבַּר שְׁמִמָּה תִתְּנָה
מִחַמָּס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁכְבוּ בָם
בְּקִיָּא בְּאֶרְצָם : וַיִּתְּנָה לְעוֹלָם תִּשְׁבֵּב
וִירוּשָׁלַם לְרוּר וְרוּר : וְנִסִּיתִי צָמִים
לֹא בִקְרָתִי וַיִּתְּנָה שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן :

שָׁמַשׁ . חֲשָׁבוּ וְקִרְרוּ לָהֶם וּלְמַעַלְתָּ
פִּירְשׁוּתָהּ : וְהִ' מִצִּיּוֹן יִשְׂאָג בִּי

ד' רו"ד קמ"ח

ופלשת והם רחוקים מאוד מאלה ה
הארצות ;

קראו זאת בגוים קדשה מלחמה ה
העירו הגבורים וגשה בעלה כל אנ
אנשי המלחמה ; פתח אתיכם לח
לחברות ומזמרותיכם לרמחם הח
תחלש יאמר גבור אני ; עשה
ובא כל הגוים מסביב ונקבצו ש
שמה הנחת יתנה גבוריך ; יעורה
ויעלה הגוים אל עמק יהושפט בי
שם אשב לשפט את כל הגוים מס
מסביב ; שלח מצל בי בשל סצור
בואו רדה כי מלאה את חשיקה ה
תיקנים כי רבה רעתם ; תמנים
תמנים בעמק חרניץ כי קרוב יום
יתנה בעמק חרניץ ;

קראו זאת באלו ברוז ועבור אליהם
ויעידם לבא למלחמה זאת על יד
ירושלם ; קדשו. הזמינו. במו ו

יואל עם פירוש

ויקדש את ישיב ראת בניו ; בתו
אתיכם להרבות. בלי המלחמה. וה
והאתים הם שהופרי' בהם. והמוזמרו'
הם שהותכים בהם הזמורות. אמ' בל
בלי ברזל השיבו אותם לבלי מלחמי
בי גדולת תהיה זאת המלחמה ובזמן
השלום שיהיה אחר זאת המלחמה
אמר בצבואת ישעיה בהפך זה. וכ
ובתתו הרבותם לאתים וחגייתותיהם
למוזמרות ; עושו ובאו. הקבצו מן
עש בסיל ובימי שהוא חבור בוכבים
וכן תרגם יונתן יתפן שון וייתון ;
דנקבצו. צווי שלם עם נון הבנין ;
הנחת ה' גבוריך. הורר מתרגום וירר
הנחת ; גבוריך. הם המלאכים על
דרך כי מלאכיו יצוה לך לשמורך ב
בכל דרכיך. ועל דרך מן השמים ב
גלחמו חבורבים ממיסילותם גלחמו
עם סיסרא ; יעורו. מבואר הוא ;
שלחו מגל. המשיול הגוים ההם ל

ד' דוד קמחי

את קדנות הגוים ומפני פגישת ש
שני יודין באחד חסרו היוד פא פעל
והוטלה הנועתה על יוד איתן. ופני י
ישליכו במו אשליך עליהם גורל ;
בוונה. בשבר הזונה ; וגם מה אתם
לי. מה לי ולכם שבאתם בארצי ש
שאתם שבני והיה לכם להטיב לע
לעמי ולא עשייתם בן אלא באשר ר
ראיתם שבאו עליהם מלכי האומות
ההחברת עמהם לשלל שלל ולבז
בו ; גלילות. במו גבולים ; הגמול.
היא הא השאלה וגמול הוא החלת
הטובה שמיטיב אדם להבירו או הח
החלת הרעה. אמר מה זה שאתם מ
מדיעים לי אם תחשבו להגוסם מ
מומני שתרעהי לכם מתי הרעותי ל
לכם. ואם תאמרו כי אתם מעצמכם
גומלתי לי עתה רעה כי מוי שירע ל
לישראל מהשבתו להרע לי כי הם ב
בני אם כן הוא קל מתרה אשיב גמי

וְיֹאֵל עִם פִּירוּשׁ

צְמוּלְכֶם בְּרֵאשֵׁיכֶם ; אֲשֶׁר בִּסְפִי
וְזִהְבִי לִקְחַתֶּם. כִּי בִסְפֶם וְזִהְבֶם שֶׁל
יִשְׂרָאֵל לִי הוּא כִּי אֲנִי נִתְתִּיו לָהֶם ;
וּבְנֵי יְהוּדָה. בְּעוֹרֶם בְּאַרְצֶם הֵייתֶם
גּוֹנְבִים אֶת אֲקֻטָּנִים וּמְיֻכְרִים אֹתֶם
לְבְנֵי הַיּוֹנִים שֶׁהֵם רְחוּקִים מֵאַרְץ יִ
יִשְׂרָאֵל לְמַעַן לֹא יִשׁוּבוּ עוֹד לְאַרְצֶם
אוֹ אֲמַר זֶה בְּגִלוֹתֶם שֶׁכָּאוּ עִם א
אוֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְרֻקְחֵי הַבְּנִים וּמְיֻכְרֵי
אֹתָם לַיּוֹנִים ; הַגְּנֵי מְעִירֶם. כִּי עוֹד
יִשׁוּבוּ לְאַרְצֶם אֲעֹפִי שֶׁמִּקְדָּם גְּלוֹתֶם
רְחוּק וְיִשׁוּבוּ לְאַרְצֶם הֵם אוֹ בְנֵיהֶם
אוֹ גַם הֵם גַּם בְּנֵיהֶם הֵם בְּתַחֲיִית ה
הַמֵּתִי וּבְנֵיהֶם שִׁיתִּיו בְּזִמְנֵי הַיְשׁוּעָה
; וּמְכַרְתִּי. בְּלוֹמַר אֲמַסְרֶם בְּיָדֶם וְ
וְהֵם יִמְכְּרוּם לְשִׁבְאִים שֶׁהֵם רְחוּקִים
מֵאַרְצֶם יוֹתֵר מֵהַיּוֹנִים ; לְשִׁבְאִים
בְּתַנּוּעַת הָאֵלֶּת בְּחִירָק וְחִיּוֹר נְחָה. ש
שִׁבְאִים הֵם בְּנֵי שִׁבָּא וְהֵם מְזַרְחִי וְ
וְדַרְוּמֵית לְאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְלָצַר וְצִירוֹן

ד' דויד קמוחי

וּבְנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלַם מִבְרָתֶם
לְבָנֵי הַגִּבּוֹנִים לְמַעַן הַרְחִיקֶם מֵעַל גְּבוּלֶם
הַגִּבּוֹנִי מֵעֵינֶם מִן־חַמְסוֹתֶם
אֲשֶׁר מִבְרָתֶם אוֹתָם שְׂמִיחַ וְחֲשֻׁבוֹתַי
גְּמֻלְכֶם בְּרֹאשֵׁיכֶם וּמִבְרָתַי אֶת־בְּנֵי
בְּנֵיכֶם וְאֶת־פְּגוּתֵיכֶם כִּי־בְנֵי יְהוּדָה
וּמְכָרוֹם לְשִׁבְאִים אֶל גּוֹי הַחֶזֶק כִּי י
יְהִי־רַבֵּר :

כִּי הִנֵּה זֶה יִהְיֶה בַיּוֹמִים זֹלַעַת אֲשֶׁר
אָשִׁיב אֶת שְׁבוֹת יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם וְ
וְהֵם יָמוּת חַמְסִיחַ וְזָכַר יְהוּדָה וְ
וִירוּשָׁלַם אֶעֱפִי שֶׁבֶל יִשְׂרָאֵל יִשׁוּבוּ
לִפְנֵי שֶׁחַמְסִיחַ יִהְיֶה מִשְׁבֹּט יְהוּדָה
זָכַר יְהוּדָה וְזָכַר יְרוּשָׁלַם לִפְנֵי שֶׁחַמְסִיחַ
רֹאשׁ הַמְּמֻלְכֶת גַּם זָכַר יְרוּשָׁלַם כִּי
שֵׁם הַחַיִּה מִלְחַמַת גּוֹג וּמִגּוֹג : א
אֲשׁוּב כִּתוּב בְּיָדוֹ מִן הַקֶּל כִּמּוֹ וְ
וְשָׁב הַשֵּׁם אֶת שְׁבוֹתֶךָ עֵינֶיךָ הִנְחָה וְהִ
וְהַשְׁקֵט וְקָרִי אֲשִׁיב בְּיָד : וְקִבְצַתִּי
אֶת כָּל הַגּוֹיִם אֲזִי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן אֶסְבֹּד

יואל עם פירוש

את כל הגוי. וטעם וקבצתי שאתן ב
בלבם שיבאו עם גוג ומגוג. וכן אמי
בנבואת יחזקאל והביאותיך אל הרי
ישראל ; והורדתים אל עמק
יהושפט. כי שם תהיה המלחמה וזה
העמק היה למלך יהושפ' אולי בנה
שם או עשה שם מעשה ונסרא על
שמו והעמק לעיר ירושל' או נסרא
עמק יהו' על שם המשפט. כמו ש
שאמר וגשפטתי עמם שם. וכן תי
למישר פילוג דינא ; וגשפטתי א
אנוס במשפט עמם ואוניחם על א
אשר הרעו לישראל בגלותם בניניהם
: אשר פזרו בגוי. טיטוס ומחנתו
שהחריבו ארץ ישרו ופזרו יושבית
בין הגוים ; ואל עמי. כמו ועל. וכן
ויך את הפלשתי אל מצחו כמו על ;
ידו גורל. היו משליכי גורל בניניהם
על ישראל זה יהיה שלך וזה יהיה
שלי ; ידו משפטו יידו מן לידות

ד' דויד קמחי

בנבואת זכריה לא יהיה אור יקרות
וספאון ויום מפלה גוג ומגוג הוא
יום ה' הגדול והנורא כמו שאמר ב
בארבעה בני גדול יום השם ונורא מ
מאר : והיה כל אשר יקרא. בני אז
במלחמת גוג ומגוג תהיה צרה גד
גדולה לישראל זמן מועט. כמו ש
שומר על אותו הזמן חבי במעט
רגע ער יעבור זעם. ואז יבלו רבים
מישראל והקדושים ויראי האל ב
באמת ימלטו. כמו שאמר בנבואת
ישעיה והיה כל הנותר בציון וה
הנותר בירושלם קדוש יאמר לו ב
כל הנתוב לחיים בירושלם. ובן אומר
כל אשר יקרא בשם השם והוא ש
שיקראוהו באמת כמו שאמר קרוב
ה' לכל סוראיו לכל אשר יקראוהו
באמת. והם השורדי אשר ה' קורא
בני הם יקראוהו באמת והוא יקרא א
אותם עבדי ואהבני : בני בהר ציון.

וְיֹאֵל עִם פִּירוּשׁ

בִּי שֵׁם יַעֲלוּ הַגּוֹיִם : וּבִשְׂרִירֹתֵי.
וְהַפְּלִטָה תִּהְיֶה בִשְׂרִירֹתֵי. אִם יִהְיֶה
פִּי קוֹרָא קְרִיאת הַגְּדוּלָה וְהַכְּבוֹד.
וּבֶן שְׁלִישִׁים וְקְרֹואִים קְרֹואֵי הָעֶדָה.
וְקְרֹאתִי לְעִבְרֵי לְאֵלִיָּסִים וְיֵת קוֹרָא
זְמִין :

כִּי הֵנָּה בְּנַמִּיִם הַחֲפֹזָה וּבַעֲת הַתִּיאָ א
אֲשֶׁר אֲשׁוּב אֶת־שִׁבּוֹת יְהוּדָה וְיִר
וְיִירוּשָׁלַם : נִסְבַּעְתִּי אֶת כָּל־הַגּוֹיִם
וְהַזְּבָרִתִּים אֶל עַמִּי יְהוֹשִׁפָט וְג
נִשְׁפָּטְתִּי עִמּוֹ שֵׁם עַל עַמּוֹי וְנִחַלְתִּי
וְשָׁרָאֵל אֲשֶׁר פָּדָה בְּגוֹיִם וְאֶת־אֶרְצִי
חֲלָסָה : וְאֵל עַמּוֹי יוֹדֵה גִּזְרֵי וְנִחַסְתִּי
אֶת־הַיָּלֵךְ בְּזוֹנֵה וְהַיָּלֵכָה מִבְּרֵי בְּנֵי
נִשְׁתַּחֲוֶה : וְגַם מִה אֶתֶּם לִי עַר וְנִצִּירוֹן
כָּבֵל גְּלוּלֹת פְּלִשְׁתֵּי הַגְּמֻרֵל אֶתֶּם מִשׁ
מִשְׁלָמִים עָלַי וְאִם־גּוֹמְלִים אֶתֶּם ע
עָלַי סֵל מִתַּחַת אֲשׁוּב גְּמֻלָּתְכֶם כִּי
בְּרֹאשֵׁיכֶם : אֲשֶׁר־בְּסִפִּי וְזַחְכִּי לְקַחְתֶּם
וּמִתַּחַתִּי תִטּוּבִים תִּבְאֹתֶם לְחִיבֵלֵיכֶם

דרדור קמחי

מופתיו על העתיד לבא והמופתים
יהיו בשמים ובארץ חרם בארץ ל
לרוב התרג שיהיה אש ותמרות ע
עשן בשמים וחס הברקיה חשורפים
בנפלים והשרפה תעלה עשן והם י
יהיו מופת על מגפת הגוים הבאים
עם גוג ומגוג על ירושלים / תמרות
עשן. עמודי עשן ולפי שתתמר עז
גבוה וישר ושוה ידמו הרבר גבוה
וישר אליו לפיכך אמר ותמרות ע
עשן על עמודי העשן. ודעת החכם
רבי אברהם אע"ל היא כי קדרות
המאורות הוא מופת על מלחמות
עצומות וקדרות המאורות יהיה ב
באותו הזמן לפני בא יום ה' והוא י
יום מגפת גוג ומגוג והעמים אשר
אתו והסמיני האלה יהיו מופתיו על
הרבר הזה. ופי' ותירח לרם הוא ק
קדרות תירח ובשיהיה הקדרות ש
שלם יהיה תירח שחור ובשלא יהיה

וראל עם פירוש

הקדרות שלם יהיה ארום כדם זש ה
והירח לרם. והרמבם פי' כי זה ה
והרומי' לו הוא ערמ על הצרות ש
שיבאו על העמי' והמופתים שאמי
בשמיי' ובארץ דם ואש והמדות ע
עשן ובן השמש יתפך לחשך והירח
לרם כל זה הוא משל אל הצרות וח
והמלחמות במש על הארבה לפניו
רצה ארץ רעשו שמים שמש וירח
קדרו ובוכבי' אספו נגחם. ובן יאמר
על מפלת גוג ומגוג שמש ירח ק
קדרו ובוכבי' אספו נגחם. ולפירוש
הרמבם זל מה שאמר לפני בא יום
ה' יהיה לו לומר בבא יום ה' ואפשר
שאמר שחצרה הזאת תהיה לישראל
ויהיה להם האור לחשך לפני בא י
יום מפלתו של גוג ומגוג שיעלה
עם עמי' רבים על ירושלם עד ש
שילחמו עליה ויצא חצי העיר ב
בגולה וזה הוא החשך כמו שאמר

הדבר עד שיהנבאו. כי לא אמר כי
 כלם יתנבאו אלא ונבאו בניכם ונ
 ובנותיכם ובשפיכות הרוח אמי על
 כל בשר אבל בנבואה לא אמר כל
 אלא ונבאו בניכם ובנותיכם. ואמר
 זקניכם בחוריכם לא כלם והוא ש
 שכתב החכם הגדול הרב ר' משה בן
 מימון ז"ל כי לא הנא לאדם הנבואה
 ואפי' עם התלמודות אלא אם בן סדס
 לו טבע בעת היצירה. והבני והבנות
 יתנבאו בנערותם כמו שמואל ה
 הנביא והנבואה תהיה להם כמראה
 החלום כמו שאמר חלומי הזיונות.
 ובן היתה נבואה רוב הנביאים. כמו
 שאמר אם יהיה נביאכם ה' כמראה
 אליו אתודע בחלום אדבר בו. ובן
 יהיו בהם מעלות זה למעלה מזה
 כמו שהיו בנביאים שעברו עד ש
 שאולי יהיה בהם במשה רבינו ע"ה.
 והנה זכר שלשה מעלות אשר בש

יואל עם פירוש

בשנות הארס ימי הגערות ובהרות
וימי הזקנה : וגם על העבדים. במר
שאמר ועמדו זרים ורעו צאנכם וב
ובני נבר אכריכם ובורמיכם וגם א
אותם לפי שיעמדו בארץ ישראל ה
ויעברו את ישראל ההיה להם רוח
געה וחשבל. וענין שפיכות הרוח רל
שתהיה בהם רוח לרוב בענין הש
השפיכה. וכן אמר ושפכתי על בית
דוד ועל יושב ירושלם רוח חן ות
והחנונים :

ונתתי מופתים בשמים ובארץ גם
נאש והימרות עשן : השמש יה
תפס לחשה ותגרח לגם לפני בא יום
תהנה תגדול ותגורא : ותהנה כל א
אשר יקרא בשם יהנה ומלט פי בת
בתר ציון ובירושלם תהנה פליטה
באשר אמר יהנה ובשריזים אשר
תהנה קרא :

ונתתי מופתים. באותו הזמן אתן מ

ב' דניד קמחי

אימנא ולישנא ושלטונא ומל
גמ לביתא פורענות חילי נפא דש
דשלחית בכוז : ואכלתם אשר עשה
עמכם להפליא . פלא היה כי בשנת
אחת שלם להם תכונת ארבע שני :
ולא יבושו . לפי שחיה להם באלה ה
השני הרפת רעב בגוים : וידעתם .
תנידו שאני בקרבכם שומע
אעסתיכם ואני אלוהיכם ואין עוד . לא
באלהי העמי שעברתם כי הם לא יו
וועילו כי תהו חמה :

ותנה אתריכון אשפיה את דוחי על
כל פשר ונבא בניכם ונבנתכם וד
זקניכם תלומדות יתל מון פחורניכם
חזונות ירא : נצם על תעברים ו
נעל השפחות בימים תהמיה אשפיה
את דוחי :

וחיה אתריכון . כמו והיה באחרית ה
הימי ואמר אתריכון לפי שאמר וי

יואל עם פירוש

וירעתם כי בקרב ישראל אני אומר
עתה תדעו ולא ידעתה שלמה כי עוד
תשובו וההטאוי לפני אבל אחרי ז
זאת הידיעה יבא זמן שתדעו אותי
ידעת שלמה ולא ההטאוי עוד והוא
לימות המשיח שני כי מלאה הארץ
דעת את ה' : אשפור רוחי על כל
בשר. פי' בישראל כמו שאמר במ
במקום אחר כל בשר ואינו מכל ב
בעלי חיים אלא האדם לבדו. ואומר
ויברד כל בשר יבא כל בשר בן פרט
הנה כל בשר על ישראל הראויים ל
לחיות רוח הקדש עליהם. ואמר כל
ל' תגדליו והקטנים כמו שאמר כי
כלם ידעו אותי למסטנים ועד גדולם
ורוח היא רוח רעה וחסבל כמו ש
שאמר ונחה עליו רוח ה' ואחר כך
פירש רוח חכמה ובינה רוח עצח ו
וגבורה רוח דעת ויראת ה' . ומפני
שיזרכך שבלם ויגבר במסצתם כח

ר' דוד קמחי

בעברו על פשעכם ופקד אתכם ב
במטר. וזכר המורה תחלה שהוא
במרחשון אחר כך פירש עוד ואמר
ויורד לכם גשם מורה ומלקוש ;
בראשון פי' הגשם הנקרא מורה ה
הורידו לכם בעתו שהוא במרחשון
והוריד לכם גם כן מלקוש בעתו ב
בחדש הראשון שהוא ניסן ושניהם
מורה במס' כמו יורה ביד. ורז"ל
פי' כי יורה ומלקוש שניהם יורדו
בניסן באותה שנה שאמרו אותה ש
שנה יצא רוב ארר ולא יורדו להם ג
גשמים ויורה להם רביעה דא
דאשונה באחד בניסן אמר להם ג
גביא לישראל צאו וזרעו אמרו מי
שיש לו קב חטים או שעורים יא
יאכלנו ויחיה או זרענו וימות. א
אמר להם את על פי כן צאו וזרעו
זעשה להם גם ונתגלה להם מה ש
שבחורים ובסדקים של גמלים וש

יואל עם פירוש

ושבבותלים ויצאו וזרעו שני וש
ושלישי ורביעי וירדה להם רביעה
שנייה בחמישה בניסן והקריבו ע
עומר ביום בניסן וגמצא העומר ה
המתקרב מתבואה הגדלה בששה
חדשים. קרב משל יא יום וגמצאת
התבואה הגדלה בששה חדשים ג
גדלה באחד עשר יום ועל אותו דור
נאמר הזורעי. ברמעה ברנה יקצרו
: ומלאו הגרגות בר. מבואר הוא :
והשיקו. כמו וחציפו מן ויצת השם
אלהים את מי ים סות על פניהם ב
בלומר שהיו היקבי מלאים עד ש
שיצופו היין או השמן על פניהם :
ושלמהי לבם את השנים. כי לא באו
בשנה אחת כמו שפיר'. ויית הפסוק
הזה דרך משל גראה כי דעתו היה
שהיא גבואה עתידה לימות המשיח
שהרגם ואשלים לבון שניא טבתא ה
תלת שניא דבז יתבון עממיא או

ו' דוד קמחי

הראשון והחריבו : וספר אל תים
האחרון. שנתן עיניו במקדש שני
והחריבו והרג תלמידי חכמים שבו
. ועלה באשו והעל אהנתו. שמנית
אומות העולם ומתגרה בשונאי י
ישראל. בני הגדיל לעשות אמר א
אביו ותלמידי חכמים יותר מכולם
: אל תיראי ארמה. ארץ ישראל אל
ייראו וירשביה : גילי ושמחי. בנגד
הגרו וספרו ותלילו קדשו צום :
בני הגדיל ה' לעשות. פיו לעשו טובה
בנגד הארבה שהגדיל לעשות רעות
: אל תיראו בהמות שדי. כמו שדה
בנגד מה שאמר גם בהמות שדה ה
הערוג אלוד : בני דשא וצאת מ
מרבד. שאמר עליהם ואש אכלת ו
וכיון שדשא כן מלאו האפיקימים
: בני עץ גשא פרוו. כמו שעץ גשא
פרווי ביישוב כן במרבד דשא מ
מסומות הרשאים : תולם.

יואל עם פירוש

בחס והוא הפרי שיוודיע בה העץ ?

ובני ציון גילה נשמחה ביהודה אל
אל היכם כי נתן לכם את המורה לא
לצדקה ויודר לכם גשם מורה ומ
ומלכות בראשון : ומלאי המנוחות
בר והשיקה תקנים תירוש ויצחק :
ושלמתי לכם את השנים אשר אבל
הארצה הלקס והחסיל והגזם חילי ה
הגדול אשר שלחתי בכם : ואבלתם
אכול ושבוע ותללתם את שם יהוה
אל היכם אשר עשה עמכם להפליא
ולא יבשו עמי לעולם : וירעפתם כי
בקרוב ישאל אני ואני יהוה אלהי
נאין עוד ולא יבשו עמי לעולם :

ובני ציון . כוגר מה שאמר הקער
שופר בציון : כי נתן לכם את המ
המורה לצדקה . כמו יורה . ואמר
כי נתן לכם לצדקה שעשה עמכם

בן דוד קמהי

חרפת בגדים : ואת הצפוני ארחיק
מעליכם והרחתיו אל ארץ ציה וש
ושממה את פניו אל תים הסרמוני
וכופו אל תים האחרון ועלה באשו
ותשל צחנתו כי הגדיל לעשות : אל
היראי אנמה גילי ושמיחי כי הגדיל
נתנה לעשות : אל הירא בחרמות
שני כי נשא נאות מוכר כי עז
נשא פניו האנה נאסן ותגו חילם :

וישן. ענה לצועקי על ידי זביאו :
שולח לבם. שאצמיח לבם עצי ת
השרה ועשב הארץ : ושבעתם
אותו ממוני : ואת הצפוני ארחיק
מעליכם. הארבה סרא צפוני שבא
לתם מפאת צפון : והרחתיו אל ארץ
ציה ושממה. ושם ימות שלא ימ
ימצא מה יאכל. לפיכך ועלה באשו
: את פניו אל תים הסרמוני. פירוש
המזרחי והוא ים נגרת או ים המלח

יואל עם פירוש

והוא החדר שזכר. וכל אלה הרברים
שזכרים לכו של אדם והירחם ;
בין האולם ולמזבח. כי שם היו ע
עומדים לעבור עבודתם ובהתבטל
עבודה יבבו ויתפללו לאל ית' בבית
מקדשו ויאמרו חוסה ה' על עמך ;
לחרפה למשול במ גוים. כי ב
בשהיה רעב בארץ ישר' היו יוצאים
רבים ממונה לגור בארץ מצרים וב
ובארץ פלשתי' מפני הרעב וזה היה
חרפה להם ומושלים בהם גוים ב
בהיותם גרים בארצם ; וישובו ה'
לארצו. התנבא הנביא כי אתר ש
שיעשו תשובה יסבל האל יתעלה
תפלתם ואל יסגור לארצו שלא תהיה
שממה ; לארצו. בעבור ארצו ;

וישן יתנה ויאמר לעמו חנני שלח
לבם את תבוא ותחירוש ותחמור וש
ושבעתם ארצו ולא אפון אתכם עוד

ד' דוד קמחי

עצרה / אספו עם קדשו קהל סבצו
 זקנים אספו עוללים ויונקי שבים
 יצא חתן מחררו ובלת מחפתה / ב
 בין האלים ולמוצתה ובער הפתנים מ
 משרתי יהוה ויאמרו חוסה יהוה
 על עמו נאל חתן נחלתו לחרפה ל
 למשל בם גוים לפיה ואמרו בעמיו
 אנה אל הים / וינצא יהוה לצרצרו
 ויחמל על עמו /

הקשו. פירשנוהו למעלה / אספו
 עוללי ויונקי שדים. שיתעור גם ה
 הקטנים. ובן יונקי שדים יתענו ש
 שלא ינקו ויהיו בלם באסיפת אחת
 ויבכו קטני ויונקי שדים לרעבונם
 והגדולים יבועו לביתם וישובו ו
 ויחאל יתברך ברחמי ירחם לצעקת
 הקטנים / יצא חתן. אפילו החתן
 שהיה לו לשמוח עם אשתו יצא מ
 מחררו ובן הבלה תצא מבית חרפתה

וואל עם פירוש

מִי יוֹדֵעַ יָשׁוּב. יָמֵי מִי יוֹדֵעַ אֵלַי
וְשׁוֹב הָאֵל וְנָחַם. וְאֶעֱפִי שְׂאֵמֵרנִי
כִּי מִמְדֻרְתֵּיךְ הוּא שְׂנֵאָה עַל הָרַעָה
וְאִיז סִפְק בּוֹזָה אֶעֱפִי כֵן אִם רָבוּ הַ
הַעֲוֹנוֹת לֹא יִנָּחֵם עַד שִׁיעֲשִׂישׁ מֵעַט
אוֹ רַב. לְפִיכֵן אָמַר מִי יוֹדֵעַ. אִי
יִהְיֶה פִירוּשׁוֹ מִי שִׁיּוֹדֵעַ דְּרַבִּי הַתַּ
הַתְּשׁוּבָה יָשׁוּב וְנָחַם הָאֱלֹהִים עַל הַ
הָרַעָה הַזֹּאת. וְיִתֵּן מֵאֵן יִבֶּעַ וְאִתּוֹ בְּ
בֵית הַחֹבִיבִין יִתֵּיב מִנְחֹן וְיִתְרַחֵם עַ
עֲלוֹתָי ; וְהַשְּׂאִיר אַחֲרָיו בְּרַבָּה. וְהַ
וְהָאֵל יִתֵּי וְשְׂאִיר אַחַר הָאֲרַבָּה בְּרַבָּה
שְׂאֵם יָשׁוּבוּ בְּעֲוֹנוֹ יִדְיַחְנוּ הָאֵל יִתֵּי
וְיִשְׂאִיר בְּצוּמָח בְּרַבָּה שְׂלֹא יִשְׁחַת
חֶבֶל וְהַגְּשָׁאֵר יִהְיֶה לְבְּרַבָּה וְהַעֲשׂוֹ
מִמֵּנִי מִנְחָח וְנִסְךְ לְהִי אֱלֹהֵיכֶם בְּנֹגַד
מֵה שְׂאֵמֵר הַכֶּרֶת מִנְחָח וְנִסְךְ מִ
מִבֵּית הִי :

הַקְּעָה שׁוֹפֵר בְּצִיּוֹן סֶדֶשׁ צוֹם קָרָא

השוכר לפני באו גם עתה אחרי באו
 אני מוזכיר בכם שתשוכרו. ואמר ע
 עתה בני קרוב היה עת באו בתגובא
 הגביא. כמו שאמר בני בא יום ה' בני
 קרוב. בכל לבבכם שלא תהיה תת
 התשובה בלב ולב שתראו דרבי ה
 התשובה בנגלה ובנסתר לא תשובו
 והתשובה תהיה בנסתר בני היא העקר
 ; ובצום ובבני ובמספר. בנראה ל
 להבניע הלבבות ושיראו איש את
 חברו צם בובה וסופר ויבניע לבבו
 אם לא שב מעצמו ; וקרעו לבבני
 ואל בגיבם. אם הקרעו לבבכם ות
 ותסירו מימנו כל מחשבה רעה א
 אינכם צריכים לקרוע בגיבם כמו
 שאדם קורע בגיבו על צער והצרה
 בני חנון ורחום הוא בן מרותיו כמו
 שבתוב בתורה שהוא מנחם על ה
 הרעה לשבים. ובן בתוב וינחם ה'
 על הרעה אשר דבר לעשות לעמו

יואל עם פירוש

אויבים ישגב האדם בבתים הגבוהים
: בשר החלונים. כמו מן החלונים.
וכן בשר השבכה בשר החלון. אמר
אינם בשאר אויבים שתסגור השער
לפניהם כי מן החלוני יבצרו בבית
במו הגב שימצא השער סגור וי
וישהדל ליבנס מן החלונים / לפני
דגזה ארץ. בבאו תרגז הארץ לפניו.
וזח דרך משל. וכן רעשו שמים ו
וסדרו ואספו נגהם הכל משל לרוב
הצרה כי בן דרך הכתוב. כמו השך
השמש בצאתו. והדומים לו רבים.
וענין אספו נגהם אספו אורם לתובס
שלא נראה. וכן אסרת ידיך ויאסרת
רגליו / ויתהוה נתן קולו. ותנה האל
יהו השמיע בא החיל הזה לפני פ
בואו עי גבואיו ברי שישובו בת
בתשובה / ומי יבולגו. מי יוכל ל
לסבלו. וכן מי מבלבל את יום באו /
וגם עתה. טעם וגם רל אם לא ת

ד' דויד קמהי

שָׁמַשׁ וַיְרַח קִרְרֵי וְכוּכְבָּיִם אֲסַפּוּ ג
וַגָּמָם : וַיִּהְיֶה זֶהוּן סוּלוֹ לַפְּנֵי חֵילוֹ
כִּי רַב מְאֹד מִתְּהַהוּ כִּי עֲצוּם עֲשֵׂה ד
וּבְרָו כִּי אֲדוּל יוֹם יִהְיֶה וַעֲזָבָא מְאֹד
וּמִי וּבִילְגוּ : וְגַם עָתָה זָאֵם יִהְיֶה
שָׁבוּ עֲזֵי בְּבַל-לְבַבְכֶם וּבְעֹסִים וּבְבִנְי
וּבְמִסְפָּר : וְסָרְעֵי לְבַבְכֶם וְאֵל ב
בְּאֲדִיכֶם וְשׁוּבוּ אֵל יִהְיֶה אֵל הַיּוֹכֵם כִּי
חֲמוּן וַרְחוּם הוּא אֲרָה אֲפִים וְרַב חֶסֶד
וְנַחֵם עַל חַרְעָה : מִי יוֹדֵעַ נִשְׁוֹב ד
וְנַחֵם וְהַשְׂאִיר אַחֲרָיו בְּרַבָּה מִנְּחָה ג
וְנִסְקָה לִיהְיֶה אֵל הַיּוֹכֵם :

בעיר ישוקו. ענין שוק. וזכר זה ה
הלשון בארבה לפי ששוקיו הם א
ארובים. ועוד כי הוא הולך תמיד לא
יגוח אלא מעט. וכן אמר במשק ג
גבים שוקק בו רל התמדת החליכה
וכן וכן משק ביתי. ויהי בקרתא מ
מדינין : בבהים יעלו. כי משואת

יואל עם פירוש

חסייה. וכן מעבור בשלח. ואין מי
משלחת במלחמה. ובער פי על כמו
ויסגר השם בערו. וכפר בערו. ופלג
במו יחנו. וכן על פני כל אהיו נפל.
נופלים בעמק. לא יבצעו. כמו לא
יבצעו מן פצע תחת פצע. והוא פעל
עומר. וכן ובצעים בראש בלם. והוא
פעל יוצא ענין בריתה. אמר אין ה
החיל הזה בשאר אייבים שהמוע
מלבא עליך בהרב בני אלה יחנו על
החרבות ולא יבצעו וזה לקלותם.
ויהי שלח ענין שליחות. ויבצעו ע
ענין שונאי בצע. אמר ולא אתר דאינון
שליחותן אולן סטולין ולא מקבלין
ממון. אמר אינם בשאר אייבים ש
שהפייסם בממון.

בעיר ישקה בהומה ירצון פפתים
בעלה בער החלנים ובלא פנעב.
לפניו רגזה ארץ בעשו שמים שמ

... ד' דוד קמחי

זכונתים אספר נגהם. ואֵאלֹהֵי הַפֶּשַׁע
עליהם נִי אֵינְךָ לְשׁוֹן קְבוּץ בְּלִשׁוֹן א
אֲסִיפָה בְּבַל מִסּוּם. נִי לֹא יֹאמֶר ק
קְבוּץ יְדִיד בְּמִו שִׁיאֲמֹר אֲסוּת יְדִיד
וְלֹא יֹאמֶר וַיִּקְבּוּץ רַגְלֵי בְּמִו שִׁאֲמִי
וַיֵּאֲסוּת רַגְלֵי אֵל הַמִּטָּה וְנֹאמִי וְאֵינְךָ
אִישׁ מֵאֲסוּת אִוְתִי וְלֹא יֹאמִי מִקְבּוּץ
אִוְתִי. וְכֵן לֹא יֹאמֶר קְבוּץ נֹוּגָהִם נִי ה
הַקְבּוּץ יֹאמֶר עַל הַדְּבַר הַמִּפְזוֹר ו
וְהֵאֲסִיפָה יֹאמִי אֵת עַד שִׁאֲיִנּוּ מִפְזוֹר
; בַּגְּבוּרִים יִרְדּוּן. וְלֹא יֵעֲבֹטוּן א
אוֹרְחוֹתֵם. בְּתִרְגוּמוֹ וְלֹא מֵעֲבֵבִין א
אִוְחֵתוֹן. וְאֵינְךָ לִי חֵבֵר בְּמִסְרָא. וַיֵּמ
אוֹתוֹ מִן הָעֵבֶט הָעֲבִיטוֹ. בְּמִו שִׁא
גְּבֵר בְּמִסִּילָתוֹ. וַיֵּמ אוֹתוֹ בְּמִו י
יֵעוּוֹתוֹן וְכֵן הוּא בְּלִשׁוֹן עֲרֵבִי ;
גְּבֵר בְּמִסִּילָתוֹ. לְפִי שֶׁהַמִּשִּׁילִם מ
בְּאֲנָשִׁים וְגְבוּרִים אֲמֹר גְּבֵר אֲעִפִּי
שֶׁלֹא יִפּוֹל זֶה הַלִּשׁוֹן אֵלֶּא עַל בְּנֵי א
אִדָּם ; וְכַעַד הַשְּׁלַח יִפְלוּ. הַשְּׁלַח הוּא

יואל עה פירוש

במהו לא גזיה. בי אהו של מצרים
לא היה אלא מין אהו והוא הארבה ו
היה רב אהו המין במצרים יותר
ממה שהיה עתה בארץ ישראל. לפ
לפיכך אמר ואהריו לא יהיה בן . ו
והנה אמר במהו לא גזיה בי היו
ארבעה מינים ושנמצאים לא היה
אלא מין אהו : לא יוסת. בצרי כמו
לא יוסת בחורף :

לפניו אכלה אש נאחריו פלחט לה
לחבתה באו עניו הארץ לפניו נאחריו
מנפיו שממה וגם פליטח לא הי
היתה לו : במראה סוסים מראתה
ונקפשים בן ירוצין : בקול מנפבות
על באשי חמרים ונקרון בקול לחב
אש אכלה קש בעם עצום שרוף מ
מלקחה :

לפניו. במקום שיהנה נראה לפניו
ולאחריו בא לו אש אכלה ולהטח כל
הצומח. לפיכך אמר לפניו ואחריו

בני מקום הגייתו לא יראה כי הוא י
 יבסה את עין הארץ אבל חונת במ
 במקום זה ואובל ונוסע במקום א
 אחר ואובל זהו לפניו ולאחריו :
 בגן ערן הארץ לפניו. לפני בא הארץ
 היתה הארץ בגן ערן ואחרי שיבא
 על הארץ ואכל כל הצומח ושאר
 הארץ אחריו מדבר שממה : וגם
 פליטה לא היתה לו. שלא הניח דבר
 מן הצומח שלא אכל. ויונתן תרגם
 ואת שיובא לית ביה לרשיעיא :
 במראה סוסים. במרוצתו רומה ל
 למראה הסוסים : בקול מרכבות.
 בפתח המים : על ראשי ההרים יר
 ירקרון. קול הליכתם בקול הליכת
 המרכבות ויותר להם שהולכים על
 ראשי ההרים ולא כן המרכבות יר
 ירקרון כי מחלך הארבת ברקידת
 ממקום למקום. כמו שאמר לנתר
 בהם על הארץ : בקול להב אש א
 ג

יואל עם פירוש

באלה השנים ועצירת הגשמים ה
היה את על פי בן חיה השרה ש
שהולכות למרחוק הנה והנה ימצאו
מרעה במקומות הלחים מעט הנה
ומעט הנה אבל לא ימצאו מים ל
לשהות בני בעצירת הגשמים יבשו
הנהרות ואפיקי מים. ואֵפִי שהם
צריכים למאכל יותר הם צריכים ל
למשתה : תערוג. כל אחת ואחת
והוא ענין צעקה על הצמא. כמו ב
באיל תערוג על אפיקי מים ; ואש
אבלה גאות המדבר. מקומות הדשא
שהיו במדבר יבשו באלו אש אבלה
אותם. וקראם גאות לפי שגוטי שם
אהלים הרועים שובני המדבר ואת
על פי שהוא רחוק מן היישוב ;
תקעו שופר והריעו. בפל הענין ב
במה שאמר בני ציון הוא הר הקדש
ובן אמר על ציון הר קדשי. וטעם
תקעו והריעו לעורר הלבבות על ה

ב' דויד קמחי

תתשובה : יום השנה
באפלה יום ענן וערפל בשחר פרש
על חתרים עם רב ועצום במחנה לא
נתנה מן העולם ואתריו לא יוסת ע
עד שני דוד דויד :

יום השנה הצרה ומשלה לחשך כמו
השמהה ומשלה לאורה . או פירוש
כי מרוב הארבה השנה הארץ כמו
שאמר בספר אלה שמות על ארבה
מצרים ויעל הארבה על כל ארץ מ
מצרים כמו מאד ויבס את עין כל ה
ארץ ותחשך הארץ . ואנקלוס ה
הרגם כן ותפא גיבא ית עין שמשא
זבל ארעא ותשובת ארעא וגומר :
בשחר פרוש על החרים . כמו שחר
שחור פרוש על החרים כרגע כי ש
שם נראה תחלה השמש בזאתו מ
מפני גבהם כן יבא זה הארבה פ
פרוש ופושט על הארץ כרגע :

יואל עם פירוש

לשמוש באלו היתה בהירק ממגורי
ופי' מסצתם מהמגורות נהרסו. ו
ובמו מים השימוש בפתח כי למ
למברא שונה לא התקדשו למדי ;
ובי הוביש דגן. פירשנוהו ;

מה נאנחה בהמה גבבי עררי בקר
כי אין מרעה להם גם עררי הצאן נ
נאשמו ; אלו יתנה אקרא כי אש א
אבלה נאזה מרבר ולתבה להטה כל
עצי השנה ; גם בתמות שנה תפוג
אלור כי נבשו אפיקי מים נאש אב
אבלה נאזה המרבר ; הקטו שופר
בציון נהרישו בחר קרשי ירצה כל
ישבי הארץ כי בא יום יתנה כי קר
קרוב ;

מה נאנחה בהמה אמר דוד בלל וא
נאחר כך דוד פרט ; ובוכו ענין ב
בלבול באדם המבולבל ברעהו ולא
ידע מה יעשה. וכן נבוכיזדנז בארץ ;

ר' דוד קמחי

גם עירי הצאן. אמר גם בני עירי הצ
הצאן ימצאו פעמים מרעה שלא י
ימצאוהו הבקר לפי שהם עולים ב
בהרים ובגבעות מה שלא יעשו ה
הבקר ברוב : ואשמו. האלה בשוא
לברו וענינו ענין שממה. וכן הא
האשם שומרון כמו שפירשו :
אליך ה בני אין מושיע וולתך : בני
אש. באלו אש ולתבה עברה בהם ב
באשר עבר הארבה בהם : זאת מ
מובר. אחלי הרועי יקראו זאת ות
זהוה בחלות רי"ו באלה מן צוח. ויה
דירית מדברא והוא לשון דירה. א
לשון דיר ברברי ר"ל ובנסות לדיר
להעשר : גם בהמות שדה. אפילו
היות השדה שימצאו מרעה בהרים
רהוק מן הישוב ולא באשם האר
: הערוג אליך. מפני הצמא : בני
יבשו אפיקי מים. בני הארבה יהיה

ידאל עם פירוש

מימנו : הלא נגר עינינו אבל זכרת.
זראת התכואת המבושלת ויבא הא
הארבה לעינינו ויכרתנו וכיון ש
שזכרת האכל זכרת מבית אלהינו
שמהת וגיל כי היו מביאי קרבנות
בהק הקציר ושמוחים שם כי גדולה
היתה שמהת הקציר כמו שאמר ב
בשמהת הקציר :

עבשו פרדות תחת מנגפותיהם נש
נשמו אצרות נקסו ממגרות כי ה
הזביש דגן :

עבשו פרדות. כמו עפשו ענין עם
עפוש. כי הבית והפא ממוצא אחר.
וכן במשנה הבקר לעניים כמו הם
הפקר : פרדות. הם גרגרי הזרע
שהם תחת הארץ. ואמר כי מארת
אחרת תהיה כי הזרע יהיה נשחת ו
ומעופש תחת הארץ ולא יצמח וא
ואשר יצמח יאכלנו הארבת. או ית

ד' דויד קמחי

יתעפשו גרגרי הזרע מפני הגשמי
שלא ירדו עליהם כי גם כן תהיה ע
עצירת גדולה בשנים האלה ; מ
מוגרפותיהם . בסגול המם והם ח
חתיבות העפר . וכן באבן או באגרות
לרעת קצת המפרשים ; נשמו א
אוצרות . אוצרות התבואה נשמו כי
אין דבר להבניס בהם והנה הם שו
שוממי' ; נהרסו ממוגורות . בשורק
וכפל הענין כמה שאמר כי ממ
מוגורות כמו אוצרות . וכן העוד
זרע במוגורת . ופי' נהרסו כאלו נה
נהרסות כי לא יבניסו בהם דבר או
נהרסו כי אין חושש להם לתקנם כמי
במונהג משנה לשנה ונופלים ונ
ונשחתים . והמם הראשונה כמלת
מוגורות נוספת גם כן מאותיות א
אמ"תינ . וכאו שתי אותיות נוספות
באחת כמלה . וכן מתלאת . וארוגי
אכי זל בתב כי המם הראשונה לש

יואל עם פירוש

הַגִּפְּן הוֹבִישָׁה וְהַתְּאֵנָה אִמְלָלָה רְמוֹן
גַּם תָּמַר וְתַפְתִּים כָּל־עֵצֵי הַשָּׁנָה יִבְשׁוּ
כִּי הוֹבִישׁ שִׁשׁוֹן מִזֶּן בְּנֵי אָדָם / הַגְּרֹוּ
וְסִפְרֵי הַלְּחָנִים הַיְלִילֹוּ מִשְׁרָתִי מִזֶּן
מִזְבַּח בּוֹאֵי לַיּוֹג בְּשִׁקִּים מִשְׁרָתִי אֶ
אֶל־הַיָּם בִּי וּמִצֵּעַ מִבַּיִת אֶל־הַיָּם מִ
מוֹנְחָה וְנֹסֶה / קִרְשׁוֹ צֹם קָרָא עֵצ
עֲצֵה אֶסְפֹּר וְקִנִּים כָּל יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ
בַּיִת יִהְיֶה אֶל־הַיָּם וְנֹעֵסוּ אֶל־יְהוָה :
אֲתָה לַיָּם כִּי קָרָב יוֹם יְהוָה וּבָשָׂר
מִשְׁדֵּי יִבָּא / הֲלֹא נָגַד עֵינֵינוּ אֲבָל ג
נִבְנֶת מִבַּיִת אֶל־הַיָּם שְׂמַחָה וְגִיל :

הַגִּפְּן הוֹבִישָׁה יִבְשָׁה. אוֹ הוּא עֵינֵן ב
בִּשְׁתֵּי נִמְרוֹ שְׂפִי הוֹבִישׁ הַיְרֹוֹשׁ. כִּי
הוֹבִישׁ שִׁשׁוֹן יִבְשׁ כְּלוֹמַר וּפְסָק כִּי
הַתְּבֹרָאוֹת וְהַפִּירֹוֹת הֵם שִׁשׁוֹן כִּי א
אָדָם. אוֹ יִהְיֶה עֵינֵן בִּשְׁתֵּי עַל דָּרֶךְ מ
מִשְׁלֹו / הַגְּרֹוּ רָל־הַגְּרֹוּ שִׁק. וּפִירֹוֹשׁ
אַחַר כֵּךְ לַיּוֹג בְּשִׁקִּי וּפִי בֹאֵר בַּיִת הַי

ד' דויד קמחי

ושם ספרו. ואמר לינו כי אפילו ב
בלילה לא תסירו השקים מעליכם א
אולי ירחם ה' עליכם. ואמר משרתי
אלהי שהשירות הוא במזבח לאלהי
וסמך השירות לאלהים למזבח כמו
אשר ישרתו לה' בהם / קדשו צום ה
הזמינו העם לתענית. וה' גזרו הע
תענית קראו עזרת שיהיו בעצרים
העם ממלאכתם ויאספו לתפלה וכו
ובקשה. וזעזעו אל ה' אולי ישמע ו
זעזעתכם ויסיר מעליכם המכה הזאת
ובל זה אמר הנביא שיעשו בבא ה
הארבה עליהם. או שישוכו בתשובה
טרם באו והאל ברחמיו יבטל הג
הגזרה / אחת ליום. אמרו אהה ואוי
לזה היום שיבא / וכשוד משרי יבא
כמו שוד שיבא פתאום כן יבא זה ה
היום משרי. והנגיד פיו משרי מ
מחזק. ובן בקול מים רביו בקול שרי
שודר חזק ותסית שאין דרך לתמלט
ב 5

יואל עם פירוש

ועשי אבל גדול במר הבתולת שנ
שנשאת לבהור ומת בעודה נער כי
או היא רוב שמהתם זה בזה וכשמת
מהאבלת אבל בכר והיא חוגרת שק
תחת ערית וחליחה. אלי פי קונני.

ויה ויקונן המלך ואלא מלבא ; ח
הגורת שק. הפועל הזה נשתמש
בו בפועל ובפעול כאחד יאמר ח
הוגר ויאמר הגור. כן לובש ולבוש ;

הכרת מנחה ונסך מפית יתנה אבל
הפתגים משנתי יתנה ; שדר שנה א
אבלה אנמיה פי שדר נגן הוביש ת
תירש אמלל יצטר ; הובישו אפרי
היללו ברמים על חטה נעל שעורה
פי אבר קציר שנה ;

הכרת מנחה ונסך. אמר הכרת לשון
זכר ואמר מנחה שהיא לשון נסכה
לשון זכר גופל על הענין. כלומר ק
סרבו המנחה והנסך. ובן אשר יע

יעשה מאלה יעשה מלאכת: הכרת
 בנין הפעל בי הארבה חבריתו. ואם
 פסק מהם הרגן והתירוש ממה יב
 וביאו מנחה ונסך לבית המסדש ו
 והם אין להם מה יאכלו ומה ישתו;
 אבלו הכתנים. שהיו אובלים משלחן
 ה' ואין: שרד שרת. אבלה נשחתה
 ושממה. כי אין בה פירות וכן אבל
 תירוש: הוביש תירוש. כמו יבש.
 והו' פעל עומד. ובתי יבישו גופניא
 או יהיה מענין בשת ויאמר זה ערמי
 כאלו יש לו בשת בשנפסק: אמלל
 ענין בריתה. וזכר רגן תירוש ויצהר
 כי אלה הג' הם רוב היי הארס: ה
 הובישו צורי וכן הילילו. ואמר ה
 הובישו כי ראוי לבם שתבושו בי
 מעשיכם וטרחכם בשדה הוא לריק
 : איברים. עובדי השדות: בורמים.
 עובדי הברמים. וטעם איברים על ה
 חטה ושעורה. וטעם בורמים על ה
 חגפן:

יואל עם פירוש

והחטיל לפי שהוא בורה את הכל מן
יחסלנו הארבה. והי' מותר ונתלא יא
אבל גיבא ומוות גיבא אבל פתחא ו
ומוות פתחא אבל שמרעא. הקיצו
שבורים. אהתם הרגילים להשתבר ב
בין עתה הקיצו משנהבם ובנו יו
יומם ולילה בני לא תמצאו יין בני ה
הארבה יאכל הענבים. עסיס. היין
זקרא עסיס. וכן כל משקה שיוצא
עי' בתיתה ודריכה. מן ועסותם את
רשעים. בני גוי. כל קבוץ מן החי י
יזרא גוי לפיכך אמר על הארבה ג
גוי. וכן אמר על הנמלים עם לא עו
ועל השפנים עם לא עזום. שני
שני אריה. באלו יש לו שנים בשני
האריה. ומתלעות לבוא לו. מ
מתלעות הם השנים האסות והלביא
גדול מן האריה. שם גפני לשמה.
עבר במקום עתיד. או פני ואמר יו
יושב הארץ בבוא שם גפני לשמה.

ד' דויד קמחי

וכן בי גוי עלה על ארצי שזבר / ות
 והאנהי לקצפת. כל הבנויים הם דברי
 יושב הארץ. או הם דברי הנביא. וכן
 תי שני פני צפני עמי לצדו. ופני ל
 לקצת ולזעם ולמארת. וימ לקצפת
 לסליפה. וכן מפרשים בקצת על פני
 המים רל שיסיר הארבה הקליפה
 שיאבלנה / חשפת חשפת. הבנוי ל
 להאנה גם לגפן. וכן הלבנו שריגית
 ופני השפת גלה אותה. כלומר שת
 שהסיר קלפתה וכן תי מקלת קלת
 ורמא. ופני השליך הקליפה לארץ ב
 באבלו תלחה שבין הקליפה לעץ.
 או פני חשפת והשליך שאכל העלי
 והסמדר השליך לארץ והנה היה מ
 מגולה / הלבנו כי אחר שימוץ ה
 הארבה הלחה נשאר השריגים יב
 יבשים ולבנים. הלבנו. פעל עומר
 וכן בשלג ולבנו / אלי. אומר בנוג
 בנסת ישראל קונני על זאת הרעת

יואל עם פירוש

הבסוק נתנבא בימי מגשה. ולפי
שלא היה מגשה בשר לא נקראו על
שמו; שמעו זאת הזקנים. כי הם
ראו יותר במה שעבר בימיחם כמו
שאמר זסניך ויאמרו לך; היתה
זאת בימיכם. אם היתה זאת ההא הא
השאלה; ואם בימי אבותיכם. כי ה
הארבה שהיה במצרים לא היה אלא
מין אחר ואעפי שאמר בספר ה
תהלים ויהן לחסיל יבולם. ואמר וי
יילק ראין מספר הארבה היה שיקר
ושני המינים באו עמו. לפיכך לא
זכר בתורה אלא הארבה ולא היה א
אלא עת אחת. וזה היה ד' מינים גזם
ארבת ילק חסיל ובאו כד' שנים זה
אחר זה כמו שאמר יתר הגזם וגו'
וזאת הרעה לא היתה עד אותו הזמן
; עליה. על הגזרה הזאת; לרור א
אחר. בניחם הבאים אחריהם כלומר
לזמן רחוק תוכלו לספר זאת הגזרה

ד דויד קמהי

דָּתֵר תַּגּוּם אַבְל תַּאֲרָבָה וְיִתֵר תַּאֲרָבָה
אַבְל תַּגְלָס וְיִתֵר תַּגְלָס אַבְל תַּחֲסִיל ;
תַּסִּיזָה שְׁבוּרִים וּבְבֵר וְהִילְלֵה בַל-שׁ
שׁוּתֵי גֵן עַל עֵסִיס בִּי זְכוּרַת מִפְּיָבֵם
; בִּי גֵי עֵלָה עַל אֲרָצֵי עֲצוּם וְאִין מִ
מִסְפָּר שְׁנֵי שְׁנֵי אֲרִיָּה וּמִתְלָעוּת ל
לְבִיָּא לוֹ ; שֵׁם גַּפְנֵי לְשִׁמָּה וְהִאֲנֵתִי
לְקַצֵּפֶת תַּשׁוּת תַּשְׁפָּה וְהַשְׁלִיךְ הַל
הַלְבִינָה שְׁרִיגֵת / אֵלֶי בְּתוֹלֶת הַג
תַּגְּוֶרֶת שֵׁק עַל בַּעַל זְעֵרִית ;

יֵתֵר תַּגּוּם. מֵה שְׁחֻתִיר תַּגּוּם בַּשְּׁנֵה
וְאִשׁוּנָה אַבְל תַּאֲרָבָה בַּשְּׁנֵה הַשְּׁנִיָּה
בִּי לֹא בִאֵר ד' הַמִּינִים בַּשְּׁנֵה אַחַת א
אַלֵּא זֶה אַחַר זֶה בְּר' שְׁנִים. וְכֵן אַחַר
וְשִׁלְמֵתִי לְבֵם אֵת הַשְּׁנִים אֲשֶׁר אַבְל
תַּאֲרָבָה וְגו'. יֵשׁ אֲמִרֵי בִי וְסִרָא גּוּם
עַל שֵׁם שְׁגוּזָה אֵת הַתְּבוּאָה. וְאֲרָבָה
לְפִי שֶׁהוּא הָרַב שְׁבַמִּינִים. וְיִלֵּק ל
לְפִי שֶׁהוּא לוֹסֵק וְלוֹחֵד אֵת הַעֲשָׂב.

DIFFICILIVM VO,

cum explicatio.

גפוח Subcernicula, הניח cribrauit;

סלסול Laus, uel concordia.

החבת Amor. סיפוק Sufficiētia.

ברארי Vt consuetū est, ut debet.

הירורי Confessio, gratiarum actio.

ERRATA.

In ג col. 5. linea 16. במישק Et linea

ult. מרינין non מורינין Col. 6.

linea 3. השיבבה In ה col. sexta, linea

ultima הארים

יִצְחָק הַנּוֹבֵא עִם פִּירְוֵשׁ

ר' ברוך קמחי

וְיָהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֵל יִצְחָק בְּ
בֶן־סָתוּאֵל : שָׁמַע וְזָאת הִיא
 הַמִּצְוָה וְהַמִּצְוָה כֹּל יִשְׁעֵי הָאָרֶץ הִיא
 הַמִּצְוָה וְזָאת בְּיַמֵּינֶם וְאִם בְּיַמֵּי אֵת
 אֲבוֹתֵיכֶם : עֲלֵיהֶם לְבַיְתֵיכֶם סִפְרֵי וְעַתָּה
 וּבְיַמֵּיכֶם לְבַיְתֵיכֶם וּבְיַמֵּיכֶם לְדֹרֹת אַחֲרָיִךְ :

וְיָהוָה אֲשֶׁר הָיָה אֵל יִצְחָק זֶה הִיא
הַמִּצְוָה וְהַמִּצְוָה תְּהִלָּה עַל הַ

הַמִּצְוָה שִׁבְעָה הֵאֵל יִתְּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶם. וְאִם כֵּן וְהַמִּצְוָה וְהַמִּצְוָה
 עֲתִידָה לִימֵוֹת הַמַּשְׁכִּיחַ. וְיִשְׁ אֲנִי
 כִּי בְיַמֵּי יְהוֹרָם בֶּן אֲחִיאֵל וְיִצְחָק זֶה הִיא
 הַמִּצְוָה שִׁיחִיהָ רַעַב בְּאֶרֶץ. כִּמּוֹ שֶׁ
 שָׁאֵמַר כִּי קָרָא הָאֵל הַרְעַב וְגַם כִּי
 אֵל הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים. הִיא שְׁנַיִם הִיא
 ג' מִיּוֹם אַרְבָּה וְהִיא שְׁנַיִם הִיא הַגִּשְׁמִי
 וְעֲצָרִים. וְכִסְדָּר עוֹלָם אָמַר כִּי : וְעַתָּה
 בְּיַמֵּי מוֹשֶׁה וְנָא וְאָמַר יִצְחָק וְהָיָה

DIFFICIL. VOCVM.

פְּרִשָּׁה Sic uocāt Hcbræi subiectam
materiã q̄ certo tractat capite

בהכרח Cum uiolentiã, uolenter.

וּמֵתוּר בֵּר Et interea, inter. m.

פַּרְטוּס Pastus, cibus.

רִיזֵן Iudex, diremptor litis.

נִפְרִים בְּהַשְׁגָּחָה Negātes, puidenti

זְכוּרֹת Historiã mēorabiles. (am

חֲרָבִי אִבְרָהָם Integrũ eius, חרבי אברהם

לִפְטָמִים Ad impinguãdum eos.

מִינְרֵתִיקָה Obūbrās uel suauit cale

בְּלִים In nihilũ redacti: à בְּלָה (faciēs,

קִימִי Durātes, existētiã habentes.

יֶסֶר Elemētũ mūdi, ut est terra.

Sequūtur uoces obscuriores

medicinæ spirital.

נִקְבָּה Decerne, det̄mina: imperati

הוּאֵל Acquiesce. (uus.

עַל Inutilis, uanus, ocio deditus.

Tos

EXPLICATIO

כמה Tot, tanto numero.

ארוך Sanitas.

הנהגה Dieta, regimen.

חזה Caue.

הרגונות Ira. חתפעות Passio.

מצות עשה Præcepta affirmatiua.

עיקרי הרת Fūdāmēta legis. Hæc

à me sunt in Iosippo latine red-

אגודה Fasciculus. (dita.

רמת Tot sunt præcepta affirmatiua,

totq; membra in corpore.

עלים Folia. סבל Suffrentia.

ה סברה Lætus aspectus.

פרישות Sequestrationes à seculo.

מביל אחר Id est, מא

אוקיא Vncia.

המתנת Patientia.

הסתפקות Sufficiētia.

הצניעות Verecundia, pudor seu pudicitia.

Subscr

DIFFICIL. VOCVM.

Iudæos sunt Saraceni.

ארום Iuxta Hebræorū opinionem
est regnum Romanum.

DIFFICILIORES VOCES

quæ in cōmētario Malachiae
deprehenduntur.

המפורסם השכל Intellectus dictitās
seu ratio publicans.

ראוי Dignum & iustum.

מוברה Adigūt, necessitate cōpellit.

להורות Ad docendum.

רי Sufficit, satis est.

עריין Hactenus, hucusq̃.

סבור Putat, opinatur.

כל שכן Quanto magis.

הכבה Causa, ut causa efficiens.

אמצעי Mediator, intermediāns.

לעו Id est, לעבורה זרה Idololā

רעת Mens animus. (tria.)

הרי En, ecce. שהרי Etenim.

Confir

EXPLICATIO

קיים Confirmauit, roborauit.

ברי Quatenus, ut.

פסול Prophanū, uiciosum.

רשות Licentia, facultas.

רבתיב Quod scriptū est: Chaldaice.

הגויה Mulier gentilis, non Hebræa.

גורמים Occasionem præstantes.

הנכון Conuenit, congruū est.

דרך המקרא Mos scripturæ est.

הקשות Dure tractauerūt eū.

בהון Juxta æquitatem.

גט Libellus repudiij.

אגדה Liber homiliarum, qui uaria

nūciat: de quo in dyalogo n̄o

מילה Circūcisio, à מל (Hebraico.

שני Integrū eius שנאמר & indi-

cat semper sequi autoritatem

sacræ scripturæ.

חייב Reus, culpabilis.

זבתי Mundus, innocens.

Sic

DIFFICIL. VOCVM.

שובה *Pœnitētia*, cōuerfio ad deū.

עקר *Præcipuū* quod in re aliq̄ uel
negocio consideratur.

ספס *Dubiūm*.

למעלה *Supra*, superius.

כל בר *Adeo*, intantum.

במלות שונות *Idem* quod במש

יצר הרע *Mala innata cupiditas*.

מצויים *Pro* מצויים *Paul*.

ביו *Vt*, quēadmodū, quatenus.

מרחשון *Mensis* anni secundus, qui
scilicet sequitur lunationē quæ
cadit circa æquinoctium au-
tumnale.

ניסן *Mensis* primus iuxta festorū
mobiliū computationē, ca-
dens circa æquinoctiū uernale

ארר *Lunatio* nostro februario re-
spondens.

בעלי חיים *Vitā habētia*, animalia.

Puri

EXPLICATIO

יורכר שבלם Purificabit̃ intellectus
eorum : & est uerbum hithpa
el, poniturq; dalet̃ loco Tau.

רבינו עליו השלום, Id ē, רבי עת

אע Literæ initiales sūt harū dicti
onum אבן עזרא & est nomen
pprium docti cuiusdā Rabi.

זה שאמר ויש Signific. has dictōs

רבי משה בן מיימון Rabi Moses sic
breuiter scribi solet.

במו שאמר Idem quod כמש

אפשר possibile est. potest esse.

אשר Et legitur. Thalmudicū est.

היונים Sunt Græci.

תחיית המתים Resurrectio mortu

ברו Preco, declamator. (orum.

שכינתו Diuinitas eius, maiestas ei

משמע Literalis eius sensus, qui sci

licet auditu ipso ex uerbis per

ישמעאלים Secundum (cipitur.

Jud

DIFFICIL. VOCVM.

qua non integre scribitur aut ci-
tatur, in fine adijcitur רגרי

תרגם Id est, הרגום ירנתן, ה"י
תרגן uerbaliter. Sonat autē
Thargum expositionē seu in-
interpretatio em.

הרגיל Assuetus, exercitatus.

ע"י Idem quod ירי על per mano

מן In cōmentarijs sæpe est nota
citationis: ut si uocabulum ali-
quod habeas qđ per aliud cu-
pias explicare, et uolueris addu-
cere autoritatē aliquā, præpo-
nes autoritati p̄positionem מן
ut patet in principio Ioelis in di-
ctione עסיס

אס Est crassus & grossus.

פירוש Integrum eius est פירוש

בגורים Sunt pronomina relatiua.

ריש מפרשים Idem quod רימ

Idem

EXPLICATIO

- רוצה לומר רל Idem quod
עומר Verbum neutrum.
על דרך משל ערמו Integrū eius
ענין Res, significatio, uocabulum
טעם Ratio, causa, sensus.
אחר כך Postea, post hæc.
אפילו Etiam, quinetiam.
זכרונו לברכה זל Integrū eius
זכרונו לברכה Et in plur. nu.
בלל Vniuersalit. in genere.
פרט דרך In particulari.
סמוך פעול Paul cōstructiuū, post
qd scilicet sequit obliquus.
ארוני אבי זכרונו לברכה זל אאל Id ē
על דרך ער Integrum eius
יונתן הרגם ית Hoc est,
In cōmentarijs significat con-
tentare & quietum reddere.
השתדל Sollicitus est, curat seu curā
habet, satagit.

PRAEFATIO

כמא Porro ubi aliquando hirec esset scribendum, ut in uerbis Piel, ipsi addunt radicem literam Iod, sicut & loco Kybutz scribunt literam uau, ne lector in ambiguis caecutire contingat. Utuntur et coniugatione Hithpael plerumque pro niphath. Proinde He mappic ab He foemi. litera dignosci non ualet, nisi ex sententiae tenore.

ABBREVIATURAE ET
difficiliorum uocabulorum
interpretationes.

חאל יתברר Idem quod חאל ית
ויבא & נתובא In commentarijs pro
eodem sumuntur.

סדר עולם Liber est, qui obiter mun
di ordinē tractat, hoc est, quæ
contigerunt à principio mundi
usq; ad captiuitatē Babylonicā

אעפי Capitales literæ harum dictio
nū על פי את id est, licet, quam

לפי Ideo, eo, qm̄. Et cum cō (uis.
positōe בר dicūt לפיכך Ob id.

גורה Est fatum & decretū inuitabi
le, seu influentiā quædam sin
gularis indeclinabilis.

בלומר Quasi diceret: uau loco aleph

והגרי Integre והגרי Et reliqua, &
cætera. Nam cum sententiā ali

MVNSTERI.

hic אמור fit amur uel æmor legēdū:
 & hic דבר dafar uel dibber, & hic אל
 al uel æl uel el fit fonandū. Idem senti-
 endū de multis alijs uocabulis, quæ in
 literis discrimē nullū habent, in pūctis
 autē & significandi ratione maximū.
 Iudicio igit opus ē. Vt tamē suppeti-
 as aliq̄s uulgares tibi absenti ferā: no-
 tabis primo ultimā literam in dictio-
 nibus sæpe tolli, p̄sertim Mem plura.
 mas. & T au plur. fœmi. Itē he fœm.
 in adiectiuis & substātiuis, locōq; illi-
 us ablatae literæ, penultima litera sig-
 natur uirgula erecta, uel in dextrū la-
 tus paululū depressa. Quin & nonūq;̄
 duæ uel tres literæ in fine dictionis o-
 missæ, signātur per huiuscemodī uir-
 gulā: ut בלר pro בלומר & פ"י pro
 פ"י וש. Sic וגרמר pro ורגר &c. Vt ūt
 deinde & quibusdā abbreviaturis, q̄s
 ipsi

PRAEFATIO

ipſi capita uocāt dictionū, eo quod in ueris abbreviaturis initiales duntaxat dictionū literæ, duabus uirgulis notatæ, ſcribātur. Harū integra libuit in ſequētibus annotare, præfertim quæ in expoſitione Kimhica ſuper Ioëlem & Malachiã, inueniunt, ne grãmaticos libros, ſemper cogaris euoluere. Adicimusq; catalogo abbreviaturarū obſcuras quaſlibet dictiones cū ipſarum int̄pretatiōe, quæ magiſtris paſſim in uſu ſunt; ut ſunt בלל ענין אפילו & huiusmodi; pure uero Hebraica intacta dimiſimus. Sed & illud aduertas uelim, Schin literam ſupra modū in cōmentarijs ſeruiliter uſurpari, ſuſtinētem plerūq; à tergo literã Caph. Nã cū uolunt ſcribere quando, cum, iuxta quod, utūtur harum literarū cōbinatiōne בש uel loco ב ponūt dictionem

PRAEFATIO SEBASTI
ani münsteri in sequentes
prophetas.

Ex perpetuo Dictionarijs,
Grammaticis & Compē
dijs Hebraicis edendis in
cumberem, uisum fuit tā
dem & Hebraismū ipsum sacrae ling
uae studiosis proponendū, purum &
mixtum. Purū, ut apud sacrorum bi
bliorū scriptores inuenit̃; mixtū, qui
expositoribus neotericis & uetustiori
bus in usu est: quanq̃; Rabi Dauid
Kimhi, qui inter recentiores censetur,
mundiciem linguae ut in plurimū co
luit, cuius interpretationē in duos pro
phetas, Ioēlem & Malachiam exhibe
mus. Is enim Rabi ubi מַדְבַּר loqui
tur, plane & hebraice loquit̃, nec unq̃;
disti

PRAEFATIO

difficilis inuenitur, nisi ubi uel Chald. interpretes aut Rabinorū adducit sententias; tam & si lectione philosophorū, praesertim ipsius Rābam, quē ut eximiū suspiciunt philosophū, inescatus à puro hebraismo non raro abducatur. Hūc autē int̄pretem illis legēdū tradimus, qui iam nō nihil in hebraismo pmouerūt, quiq; sine punctis, sola grāmatica ductrice, legere & intelligere obuia quæq; attētāt. Nam nisi grāmaticæ mediocrē tibi pararis noticiam, & Hebre. bibliorū lectione in uocabulis intelligēdis exercitatus eueris, abstinēbis a Rabinorū cōmētarijs & scriptis legēdis, nisi forte p̄ceptorem uiuū ad manū habeas, qui ambigua quæq; differat, & cūctas extricet difficultates, quæ nullibi non tibi inermi occurrēt. Alioquin unde scies, num

omni facit facit facit qm rex in romis e non veron

יואל ומלאכי

עם פירוש ר' דוד קמחי :

הרופה רוחנית .

IOEL ET MALACHIAS

cum commentario rabi

• Dauid Kimhi.

Item medicina spiritalis.

HAEC SEBASTIANVS

Munsterus Basileæ ex officina Hē-

rici Petri Hebraice studiosis

quàm castigatissima im-

partitur. Anno.

M,D,XXX,

Mense

Ianuario.

